

Talentian Hyvä Käytäntö-palkinnon voittaja 2022

**Saanut kunniamaininnan vuoden yhdenvertaisuustekona
Kunteko 2020-kilpailussa**

PERHE YHTENÄISEKSI- työskentelymenetelmä

Opas työntekijälle

Bimberg Iida-Maria, Sosionomi (AMK)

OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ

ISBN 978-952-7094-75-4

Painos:

1. painos

Sidosasu:

pdf

Kirjoittaja:

Iida-Maria Bimberg, sosionomi (AMK), projektikoordinaattori Turvallinen Oulu -hanke

Teoksen nimi:

Perhe Yhtenäiseksi- työskentelymenetelmä

Opas työntekijälle

Julkaisija:

Turvallinen Oulu -hanke, Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelut

PL 17, 90015 Oulun kaupunki

Julkaisuvuosi:

2022

Paino:

Monetra Oulu Oy, Painatuspalvelut

Taitto ja graafinen suunnittelu:

Riitta Marjusaari, Monetra Oulu Oy, Painatuspalvelut

Sisällysluettelo

Esipuhe	5
Johdanto	7
1. Pakolaistaustaisten lapsiperheiden mahdolliset tuen tarpeet	9
2. Traumatietoinen työote	15
3. Tulkkiaavusteinen perhetyö	17
4. Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmä	19
Teema 1: Tämänhetkinen tilanne ja perheen roolit	22
Teema 2: Omien kasvatustapojen tutkiminen. Oman perhetaustan ja kulttuurin vaikutukset vanhemmuuteen.	25
Teema 3: Millainen on meidän perheemme? Kommunikaatio ja tunneilmaisu kotonamme.	27
Teema 4: Vanhempien keskinäiset suhteet ja niiden vaikutus vanhemmuuteen sekä psykoedukaatio traumaperäisestä oireilusta.	29
Teema 5: Perheemme säännöt ja tavat	31
Teema 6: Vanhempien tukeminen lasten turvataitokasvatuksessa	33
Teema 7: Perheemme kotoutuminen Suomeen	35
Teema 8: Jatkotukitoimien selvittäminen, perheterapeuttisen keskustelutuen arviointi	36
5. Tuloksia ja pohdintaa	37
Kiitokset	41
Liitteitä ja työkaluja	42
Lähteet	60

Esipuhe

Olen kehittänyt Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmää vuodesta 2019 alkaen. Työskentelin silloin Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa sosiaaliohjaajana, ja opiskelin parhaillaan Oulun kaupungin sisäisessä perheterapiakoulutuksessa. Työssäni maahanmuuttajapalveluissa perheiden osuus asiakkaista kasvoi merkittävästi. Aivan erityisesti perheenyhdistämisprosessin kokeneita perheitä oli tavallista enemmän. Näillä perheillä näkyi arjessa haasteita, joihin ei löydetty sopivia tukitoimia. Ajatus Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmään lähti siis tilanteesta, jossa asiakkaat tarvitsivat tukea, ja jossa olin parhaillaan saamassa tietoja ja koulutusta, jota hyödyntää heidän tukemisessaan.

Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmä lähti halustani saada työvälineitä ja rakennetta omaan työskentelyyni. Pyrin etsimään jo olemassa olevia menetelmiä, mutta en löytänyt niitä. Päätin rakentaa perheterapiaopintojeni lopputyöksi menetelmän, jonka avulla voisimme tukea erityisesti perheenyhdistämisprosessin kokeneita perheitä.

Kaikki Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmään valitsemani teemat, olen valinnut vastaamaan niihin haasteisiin, joita lukemissani julkaisuissa ja tutkimuksissa, sekä sosiaaliohjaajille teettämässäni haastattelussa nousi esiin. Myöhemmin olen kehittänyt teemoja ja niiden sisältöjä uuden tiedon ja asiakkailta saadun palautteen perusteella. Kuitenkin kaikki ne teemat, jotka vuonna 2019 nousivat tärkeänä esiin, ovat edelleen mukana.

Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmään valitsemani konkreettiset menetelmät ja työvälineet

ovat osittain perheterapiaopinnoista saamani tietoja ja taitoja, osin muista hyvistä käytännöistä lainattuja työmenetelmiä ja osittain myös muiden työn inspiroimana kehitettyjä uudenlaisia tapoja työskennellä perheen kanssa. Menetelmät muotoutuivat asiakastyötä tehdessäni sen perusteella, mikä vaikutti itsestäni työntekijänä ja asiakkaista toimivalta.

Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmän tulua kiinteäksi osaksi Oulun kaupungin toimintaa vuodesta 2020 alkaen, työnkuvani vaihtui kokonaan perheiden sosiaaliohjaajan työhön. Siinä työssä hyödynsin Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmää. Työskentelymenetelmä voitti vuoden yhdenvertaisuusteon Kunteko 2020-kilpailussa, joka herätti silloisen PALOMA2-hankkeen huomion. Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmän levittämisestä ja arvioinnista tehtiin yksi PALOMA2-hankkeen piloteista, ja sen myötä sain kehitettyä työskentelymenetelmää taas eteenpäin.

Vuonna 2021 sain upean mahdollisuuden lähteä töihin Turvallinen Oulu- hankkeeseen. Hankkeen aikana, olen saanut käyttää aikaa Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmän jatkokehittämiseen ja toiminnan jalkauttamiseen Oulun kaupungissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman Turvallinen Oulu -hankkeen avulla mahdollistui myös tämän oppaan kehittäminen.

En olisi vuoden 2019 alussa voinut kuvitella, että Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmä olisi pysyvä osa Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluiden toimintaa. En olisi voinut myöskään aavistaa sitä, että koulutan

työskentelymenetelmän käyttöönottoon myös muita, ja että tulen julkaisemaan tämän oppaan.

Toivon, että Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmä rohkaisee ja tukee työntekijöitä

pakolaistaustaisten kanssa tehtävässä työssä. Työskentely muista kulttuureista tulevien kanssa on antoisaa ja perheiden kanssa tehtävä työ itsessään tarjoaa loputtomasti uusia haasteita ja mahdollisuuksia.

Oulussa 27.1.2022

Iida-Maria Bimberg, Sosionomi (AMK)

Projektikoordinaattori, Turvallinen Oulu- hanke

Johdanto

Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmä tarjoaa ennaltaehkäisevää ja varhaisen huolen vaiheen tukea pakolaisperheissä mahdollisesti esiintyviin perheen sisäisiin haasteisiin ja huoliin. Työskentelymenetelmä on voimavarakeskeinen, keskittyy vahvistamaan perheen sisäistä vuorovaikutusta ja vanhemmuutta sekä tukee perheen yhtenäisyyttä. Työskentelymenetelmä on kehitetty Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa, ja on ollut käytössä siellä syyskuusta 2019 alkaen. Työskentelymenetelmää, sekä tätä opasta on kehitetty edelleen Turvallinen Oulu -hankkeessa vuodesta 2021. Rahoitus Turvallinen Oulu -hankkeeseen tulee Opetus- ja kulttuuriministeriöltä.

Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmän jatkokehittämisellä on tarkoitus lisätä malliin turvataitokasvatuksen teemoja, sekä tehdä mallista soveltuva myös niille ammattilaisille, joilla ei entuudestaan ole juurikaan kokemusta pakolaistaustaisten kanssa työskentelystä. Tarve tähän on tullut kentän tarpeista. Vuonna 2015 Suomeen on tullut iso määrä turvapaikanhakijoita ja nyt suuri määrä pakolaistaustaisia perheitä on siirtynyt kotouttamiseen erikoistuneista palveluista alueellisiin palveluihin. Työskentelymenetelmällä pyritään vahvistamaan myös kotoutumispalveluiden ulkopuolella työskentelevien valmiuksia ja mahdollisuuksia vastata pakolaisperheiden tuen tarpeisiin.

Mallin jatkokehittämistä varten järjestettiin marraskuussa 2021 keskustelutilaisuus, jossa mallia esiteltiin ja siitä pyydettiin kommentteja pakolaistaustaisilta vanhemmilta. Näitä kommentteja sekä työskentelymenetelmän mukaisen

työskentelyn läpikäyneiden perheiden palautteita on hyödynnetty jatkokehittämisessä.

Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmä oli alun perin kehitetty perheenyhdistämisprosessin kokeneille pakolaisperheille. Vaikka Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmä on sovellettu kaikkien pakolaistaustaisten perheiden kanssa tehtävään työhön, on oppaassa edelleen tietoa myös perheenyhdistämisprosessin kokeneiden perheiden erityistarpeista.

Kokemukset työskentelymenetelmän käytöstä ovat olleet hyviä sekä Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa, että muualla. Mallia on kehitetty myös muissa alueen kunnissa ja arvioitu haastattelemalla työntekijöitä ja asiakkaita (osana Terveysten ja hyvinvoinninlaitoksen koordinoimaa PALOMA2-hanketta). Kokemukset ovat olleet positiivisia. Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa on nähty tilastollisestikin hyötyä perheisiin panostavista toimista, jossa Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmän toteuttaminen on keskeisessä roolissa. Tuloksista ja kokemuksista lisää viimeisessä kappaleessa.

Ennen työskentelyn aloittamista Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa tehdään perheelle perheen kotoutumissuunnitelma. Yhteinen keskustelu perheen ja lasten tilanteista sekä tuen tarpeista on hyvä pohja työskentelyn aloittamiselle. Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa on tehty oma haastattelurunko perheen kotoutumissuunnitelman tekoa varten (liite 1). Kulttuurisen sitiiivinen vanhemmuuden haastattelu on myös hyvä työväline perheen tilanteen kartoittamiseen.

Lisätietoa kulttuurisensitiivisestä vanhemmuuden haastattelusta löytyy [Innokylästä](#) sekä [THL:n julkaisusta](#).

Tämä opas rakentuu niin, että kappaleissa 1–3 tarjotaan tietoa ja teoriaa työskentelyn tueksi. Kappaleissa käydään läpi pakolaisperheiden mahdollisia haasteita, sekä työskentelyssä erityisesti huomioitavia asioita (tulkkiväyryys,

traumatietoinen työote). Kappaleessa neljä aukaistaan Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmää. Taulukossa 2 (kappaleessa 4) esitellään työskentelyä ohjaavat teemat. Kappaleen 4 aluvuissa kerrotaan tarkemmin jokaisesta teemasta ja esitellään menetelmiä, joiden avulla teemoja voi työstää perheen kanssa. Viimeisessä kappaleessa kuvaillaan jo saatuja tuloksia ja pohdintoja Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmästä.

”Kun tulet meidän kotiimme, kohtele meitä tasavertaisesti, jotta saamme tunteen, että me olemme ihmisiä. Kerrotaan yhdessä vitsejä, juodaan yhdessä kahvia, siitä tulee luottamuksellinen tunne.”

1. Pakolaistaustaisten lapsiperheiden mahdolliset tuen tarpeet

Pakolaisella tarkoitetaan ulkomaalaista, jolla on perusteltu syy pelätä joutuvansa vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansalaisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi kotimaassaan (Maahanmuuttovirasto, hakupäivä 15.9.2021). On tärkeää erottaa tämä ryhmä yleisesti maahanmuuttajista, joka terminä koskee huomattavasti laajempaa joukkoa. Termi maahanmuuttaja koskee kaikkia muualta Suomeen muuttaneita, esimerkiksi työn- tai opiskelun vuoksi vapaaehtoisesti maahan tulleita. Kaikilla maahanmuuttajilla ei siis ole taustallaan sellaisia kuormittavia tekijöitä, joita edempänä esitellään.

Pakolaistaustaisia perheitäkään ei voi sinänsä käsitellä yhtenäisenä joukkona. Perheet tulevat useista maista, erilaisista olosuhteista ja taustat ovat vaihtelevia. Pakolaistaustaiset voivat tulla maahan eri tavoin. Kiintiöpakolaisella tarkoitetaan henkilöä, joka tulee maahan suoraan esim. pakolaisleiriltä, jossa YK:n pakolaisjärjestö UNHCR katsoo henkilön olevan pakolainen. Pakolaisaseman saa myös sellainen turvapaikanhakija, jolle Suomen valtio myöntää turvapaikan. Turvapaikanhakijana oleskeluluvan saaneet, ovat voineet asua Suomessa vastaanottokeskuksessa jo vuosiakin ennen oleskeluluvan saamista. Pakolaistaustan voi saada myös sellainen perheen yhdistämisen kautta saapunut henkilö, jolla katsotaan olevan turvapaikan tarve. Tässä oppaassa käydään tarkemmin läpi perheen yhdistämisen kautta tulevia perheitä ja heidän tuen tarpeitaan.

Eroistaan huolimatta pakolaistaustaisia kuitenkin yhdistää se, että he ovat joutuneet tahtomattaan

jättämään kotinsa, oman maansa sekä sukulaiset ja ystävänsä. Perheet ovat myös saapuneet rakentamaan elämää uudessa maassa, jonka kulttuuri voi olla hyvinkin erilainen kuin mihin he ovat totuneet. Lisäksi pakolaisilla on usein taustalla järkyttäviä, mahdollisesti traumaattisia kokemuksia. Aikuisista jopa yli 80 %, nuorista 87 %, alakouluikäisistä lapsista 73 % ja alle kouluikäisistä lapsista 54 % on kokenut jonkin järkyttävän mahdollisesti traumaattisen tapahtuman ennen Suomeen tuloa. (Castaneda ym., 2019, s.199)

Tässä kappaleessa esitellään tilastoja ja näkemyksiä siitä, minkälaisia tuen tarpeita pakolaisperheillä voi olla. On syytä muistaa, ettei näitä näkemyksiä voi yleistää koskemaan kaikkia pakolaistaustaisia perheitä. Yhtä lailla on tärkeää huomioida, että nämä mahdolliset haasteet johtuvat ennen muuta siitä, millaisia tilanteita nämä perheet ovat kohdanneet. Pakolaistaustaisilla perheillä ei lähtökohtaisesti heidän kulttuuristaan tai muista heidän ominaisuuksistaan johtuen, ole sen erityisempiä tuen tarpeita kuin muullakaan väestöllä.

FinMonik-tutkimuksesta käy ilmi, että sellaisista maista tulevat ulkomaalaiset aikuiset, joiden tulossyynä on yleisimmin pakolaisuus (Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan maat) sekä turvapaikanhakija-aikuiset ovat merkittävästi suuremmassa riskissä psyykkisiin sairauksiin ja psyykkistä vointia kuormittaviin tekijöihin verrattuna muuhun väestöön (Castaneda ym., 2019). FinMonik-tutkimuksessa havaittiin, että Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan alueilta tulevan väestön kokemus elämänlaadusta oli huomattavasti alhaisempi verrattuna koko

väestöön tai muihin ulkomaalaistaustaisiin ryhmiin. Samoin näistä maista tulleiden psyykkinen kuormittuneisuus oli huomattavasti yleisempää (Castaneda ym., 2019). Näitä tuloksia vahvistaa myös Turvapaikanhakijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimuksen (TERTTU, Skoberg ym. 2019) tulokset, jossa havaittiin korkeita mielenterveysoireiden esiintyvyyttä juuri maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden keskuudessa, esimerkiksi merkittäviä masennus- ja ahdistuneisuusoireita esiintyi lähes 40 %:lla turvapaikanhakija-aikuisista (Castaneda ym. 2019).

Vanhempien stressi, psyykkinen kuormittuneisuus ja kokemus elämänlaadusta vaikuttavat koko perheen hyvinvointiin, ja nämä ovat tärkeitä lapsen psyykkiseen kehitykseen vaikuttavia riskitekijöitä. TERTTU-tutkimus valottaa myös alaikäisten hyvinvointia. Vähintään viidesosalla kouluikäisistä ja nuoremmista turvapaikanhakijalapsista oli nukkumiseen liittyviä ongelmia ja nuorillakin ne olivat yleisiä (35 %). Noin kolmanneksella lapsista ja nuorista näyttäytyi psykososiaalisia oireita; nuorilla tunne-elämän ja kaverisuhteiden ongelmia ja alle kouluikäisillä lapsilla vanhempien raporttoimia käytösoireita. (Castaneda ym. 2019 ja Hakulinen ym. 2019)

Sosiaali- ja terveysministeriön Väkivallaton lapsuus toimenpidesuunnitelmassa (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27) mainitaan neljä erityisen haavoittuvassa asemassa olevaa lapsiryhmää. Yksi näistä ryhmistä on etnisiin ryhmiin ja kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvat lapset. Pakolaistaustaiset lapset sisältyvät tähän ryhmään. Väkivallaton lapsuus

toimenpidesuunnitelmassa todetaan, että haavoittuvassa asemassa olevilla lapsilla ja nuorilla on enemmän erilaiselle väkivallalle altistavia riskitekijöitä, ja näin ollen enemmän henkisen ja fyysisen väkivallan kokemuksia. Toimenpidesuunnitelmassa todetaan, että ulkomaista syntyperää olevat lapset ja nuoret elävät muita nuoria useammin turvattomammassa kasvuympäristössä, joka voi vaarantaa heidän kehitystään. Nämä nuoret kokevat useammin koulukiusaamista sekä fyysistä, henkistä että seksuaaliväkivaltaa. Myös keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa ovat yleisempiä. (Jokela, 2019 ja Castaneda, 2019)

Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmän tavoitteena on vahvistaa perheen yhtenäisyyttä, tukea perheenjäsenten keskinäisiä tunne- ja vuorovaikutustaitoja, vahvistaa turvallista arkea, antaa psykoedukaatiota, sekä tukea vanhemmuutta. Työskentelymenetelmä tarjoaa työntekijälle konkreettisia keinoja perheen tukemiseen näissä asioissa. Työskentelymenetelmään sisällytettiin syksystä 2021 alkaen myös sellaisia työvälineitä, joiden tarkoituksena on tukea vanhempia lastensa digiturvataitokasvattajina. Tätä lisäystä puoltaa väkivallaton lapsuus toimenpidesuunnitelmassa esitellyt tiedot tämän lapsiryhmän haavoittuvasta asemasta. Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymallin mukaiseen työskentelyyn osallistuneet vanhemmat, ovat palautteissaan kaivanneet tietoa liittyen esimerkiksi ikärajoihin tai sosiaalisen median vaaroihin. On hyvin merkityksellistä kertoa vanhemmille mm. median maailman uhkatekijöistä, sekä siitä, miten he voivat auttaa lapsiaan suojautumaan niiltä.

Lisätietoa:

PALOMA-koulutus on maksuton, verkkopohjainen, laaja koulutuskokonaisuus, joka antaa hyvät perustiedot pakolaistaustaisten asiakkaiden kohtaamiseen ja heidän hyvinvointinsa tukemiseen.

Linkki: PALOMA-koulutus

PALOMA-osaamiskeskuksen podcastit tarjoavat tietoa ja pohdintaa teemaan liittyen.

Linkki: PALOMA podcastit

Perheenyhdistämisprosessin kokeneet pakolaisperheet

Perheenyhdistämisen kautta tulleilla perheillä tarkoitetaan perheitä, joissa yksi tai useampi perheenjäsen on saapunut Suomeen ja saanut oleskeluluvan, minkä jälkeen muut perheenjäsenet hakevat oleskelulupaa perhesiteen perusteella (www.migri.fi, hakupäivä 25.1.2022). Perheenkokoajaksi sanotaan sitä henkilöä, joka on tullut Suomeen ensin, ja jonka perheenjäsenet hakevat oleskelulupaa Suomesta perhesiteen perusteella. Kuvassa 1 on fiktiivinen perheenyhdistämisen kautta tulleen pakolaisperheen elämänjana. Kuvan yläosa kuvaa perheen isän Mustafan matkaa ja kuvan alaosa muun perheen matkaa (myös niiltä osin kuin koko perhe on ollut yhdessä).

Edellä esitetyn kaltaista elämänjanaa tarkastellessa voidaan huomata, miten paljon mahdollisia perhesuhteita kuormittavia tekijöitä elämään liittyy. Perheenjäsenten erossaoloajat ovat pitkiä. Kun perheenkokoaja saa oleskeluluvan, voi kulua useitakin vuosia ennen kuin muu perhe pääsee Suomeen. Erossaoloaika on usein tätäkin pidempi. Joissakin perheissä toinen perheen vanhemmista ei ole välttämättä voinut koskaan viettää perheen kanssa arkea, esimerkiksi pakollisen asepalveluksen takia. Perheenjäsenten väliset kiintymyssuhteet ovat koetuksella erossaoloaikana.

Vantaan kaupunki on osana kotouttamisen seudullisten ja alueellisten verkostojen vahvistaminen -hanketta (2007-2009) haastatellut perheenyhdistämisen kautta tulleita perheitä ja tätä kautta pyrkinyt parantamaan perheille tarjottavia palveluita. Haastatteluissa kävi ilmi, että perheen vuorovaikutustavat ja dynamiikka muuttuvat erillään elämisen jälkeen. Myös perheen sisäiset roolit voivat muuttua, mikä voi haastaa perheen yhtenäisyyttä. Vanhemmat kertoivat myös, että ristiriitoja syntyi vanhempien ja lasten välillä yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin liittyen erityisesti yli 12-vuotiaiden lasten kanssa. Vanhemmat kertoivat toivovansa enemmän psykososiaalista keskustelutukea ja ryhmämuotoista toimintaa. Vantaan kaupungin teettämien haastatteluiden pohjalta todettiin, että perheenyhdistämisprosessi on perheelle kuormittava.

Eriaikainen kotoutuminen voi aiheuttaa kulttuurisia ja sukupolvisidonnaisia ristiriitoja, joiden seurauksia voivat olla mm. avioerot, lastensuojelun tarve, perheväkivalta sekä mielenterveys- ja koulunkäytöngelmat. (Vantaan kaupunki, 2011)

Suomessa Ehjä ry on vuonna 2015 kehittänyt työskentelymallin perheenyhdistämisen kautta saapuvien maahanmuuttajien vastaanottoon. Ehjä ry:n julkaisussa nostetaan esiin haasteena pitkän erossaoloajan vaikutus perheenjäsenten suhteisiin. Pitkien eroaikojen välillä perheenjäsenet kasvavat ja oppivat uusia rooleja ja selviytymiskeinoja, joita voi olla hankalaa sovittaa yhteen perheenyhdistymisen jälkeen. Ehjä ry:n mukaan uudessa maassa ja kulttuurissa perheenjäsenten väliset vastuunjaot ja perheensisäiset hierarkiat muuttuvat yleensä merkittävästi. (Ehjä ry, 2015). Perhe Yhtenäiseksi -työskentelyyn osallistuneet perheet ovat raportoineet vaikeuksia vanhempi-lapsi suhteen rakentumisessa pitkän eroajan jälkeen. Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmää toteuttaneet työntekijät ovat havainneet, että erityisesti tilanteissa, joissa nuori on perheenkokoaja, on vaarana, että hän joutuu kantamaan vastuuta kodin ulkopuolella hoidettavista asioista. Tämä mahdollisesti häiritsee perheen sisäisiä rooliasetelmia ja asettaa kohtuutonta vastuuta nuoren hartioille.

Samankaltaisia asioita on havaittu myös Uudessa-Seelannissa, missä on selvitetty perheenyhdistämisen vaikutuksia kotoutumisprosessiin, mielenterveyteen ja hyvinvointiin pakolaisilla. Tässä tutkimuksessa esiin nousi korostetusti sukupolvien väliset jännitteet ja eriaikaisen kotoutumisen tuomat haasteet perheen sisällä. Perheenyhdistämisprosessin kokeneet perheet voivat kokea merkittäviä sopeutumisvaikeuksia, ja pitkäkestoinen ero voi vaikuttaa oleellisesti psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin ja tätä kautta myös kotoutumiseen. Tutkimuksen perusteella yksi tärkeimmistä suosituksista oli korostaa perheenyhdistämisprosessin kokeneiden pakolaisperheiden kokonaisvaltaista tukea. (Coughmanivong ym., 2014)

Mustafa on ollut pakollisessa asepalveluksessa vuodesta 2001 alkaen, ja on siksi pitkiä jaksoja pois kotoa.

Mustafan asepalvelus jatkuu, siitä johtuen hän on edelleen pitkiä aikoja pois kotoa.

Mustafa pakenee asepalveluksesta naapurimaahan. Mustafa on karkumatalla ja huonosti tavoitettavissa kaksi vuotta ennen kiinni jäämistään.

Mustafa on vangittuna 2013-2015. Perhe ei pysty pitämään yhteyttä toisiinsa vankeuden aikana.

Mustafa vapautuu vankilasta. Mustafa palautetaan pakolliseen asepalvelukseen. Mustafa pääsee välillä tapaamaan perhettään.

Mustafa pakenee asepalveluksesta toukokuussa. Turvallisuuksista Mustafa joutui lähtemään ilmoittamatta Maryamille. Mustafa matkustaa kolme kuukautta vaarallisissa olosuhteissa. Mustafa tulee suomen clokkuussa ja hakee turvapaikkaa. Mustafa pääsee asumaan vastaanottokeskukseen.

Mustafa saa oleskeluluvan Suomesta tammikuussa. Mustafa muuttaa omaan asuntoonsa ja aloittaa suomen kielen opinnot. Mustafa auttaa perhettään oleskelulupahakemuksen vireille laittamisessa Suomesta käsin.

Mustafa saa tiedon myönteisestä perheen yhdistämisestä. Mustafa alkaa järjestämään rahastoja, jotta pystyy maksamaan perheensä matkakustannukset.

2003

2005

2011

2013

2015

2016

2017

2019

Mustafa ja Maryam ovat tunteneet toisensa lapsesta saakka. Vanhempien järjestämän avioliiton aikaan Mustafa on 21-vuotias ja Maryam 16-vuotias.

Mustafan ja Maryamin esikolmen Hasan syntyy keuhkoissa. Maryam hoitaa kotia, maatilaa ja Hasania Mustafan ollessa asepalveluksessa. Maryam saa paljon tukea samassa tilanteissa asuulta sukulaisiltaan.

Maryam joutuu kuudeksi kuukaudeksi vankilaan kuulusteltavaksi Mustafan paon jälkeen. Hasan on 6-vuotias. Hasan asuu Maryamin vankeuden ajan Maryamin vanhempien luona.

Maryam ja Hasan asuvat kahdestaan maatilallaan. Sukulaiset ovat tiivis osa elämää.

Maryam ja Hasan jatkavat arkeaan maatilalla. Mustafa pääsee välillä käymään kotona, se helpottaa Maryamin huolta Mustafasta.

Mustafan ja Maryamin tytär Nour syntyy tammikuussa. Mustafan lähtiessä pakomatalle Nour on 4 kuukauden ikäinen ja Hasan 11-vuotias. Maryamilla on suuri huoli Mustafasta, kunnes kuulee Mustafan päässeen turvaan.

Hasan on 12-vuotias ja Nour 1-vuotias kun Maryam pakenee lasten kanssa kotimaasta tammikuussa. Perhe asuu naapurimaahan pakolaisleirissä vaikeissa olosuhteissa 4 kuukauden ajan.

Perhe käy jättämässä oleskelulupahakemuksensa perhesiteen perusteella maaliskuussa. Perhe pääsee muuttamaan tuttavaperheen luokse toukokuussa.

Maryam, 14-vuotias Hasan ja 3-vuotias Nour saapuvat Suomeen helmikuussa. Perhe muuttaa yhteiseen kotiin. Hasan aloittaa koulun ja Nour päivähoiton. Maryam aloittaa suomen kielen opinnot. Perhe alkaa elää yhteistä arkea yhdessä.

Kuva 1: Perheen yhdistämisen kautta tulleen pakolaisperheen kuvitteellinen elämänjana.

Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmän kehittämistä varten selvitettiin Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluiden sosiaalityöntekijöiltä, millaisia erityisiä haasteita he ovat havainneet perheenyhdistämisen kautta tulleilla pakolaisperheillä. Selvitys tehtiin sähköpostihaastattelun muodossa kaikille Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluiden sosiaalityöntekijälle vuoden 2019 alussa. Selvityksen teon aikaan Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa työskenteli viisi sosiaalityöntekijää.

Sosiaalityöntekijöistä kolme oli tunnistanut perheissä tunne-elämän ja vuorovaikutustaitojen haasteita, parisuhdevaikeuksia vanhempien välillä sekä vanhempien ja lasten välisiä rooliristiriitoja, jotka olivat joissain perheissä johtaneet teini-ikäisten kapinointiin. Kaksi sosiaalityöntekijää kertoi lasten koulunkäynninvaikeuksista näissä perheissä. Muita sosiaalityöntekijöiden havaitsemia haasteita, joista tuli yksittäisiä vastauksia, olivat perhe-elämään sopeutumisen haasteet pitkän eron jälkeen sekä kasvatusvaikeudet kuten

omien totuttujen kasvatustapojen sopimattomuus uudessa kulttuurissa ja olosuhteissa.

Samalla sosiaalityöntekijöiden haastattelulla kerättiin tietoa myös siitä, minkä verran vuonna 2018 saapuneista perheenyhdistämisen kautta tulleista perheistä oli tehty lastensuojeluilmoituksia, tai kuinka usealle oli myönnetty perhetyötä. Kahdestakymmenestä perheestä, perhetyötä oli myönnetty kahdeksalle perheelle (40 %). Lastensuojeluilmoitus/ilmoituksia oli tehty kuudesta perheestä (30 %) ja lastensuojeluasiakkuus oli jossain vaiheessa ollut neljällä perheellä (20 %).

Taulukossa 1 esitellään aikaisempien tutkimusten ja Oulun kaupungin sosiaalityöntekijöiden esiin nostamia haasteita, jotka liittyvät perheenyhdistämisperheiden hyvinvointiin. Taulukkoa katso-
malla huomaa, että muissa julkaisuissa kuvatut haasteet, ovat hyvin yhteneviä niiden havaintojen kanssa, joita Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluiden sosiaalityöntekijät ovat raportoineet.

OULUN KAUPUNGIN MAAHANMUUTTAJAPALVELUIDEN SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN KUVAAMAT HAASTEET:	JULKAISUISSA SUOMESSA JA MAAILMALLA KUVATUT HAASTEET:
- Perheen sisäisen vuorovaikutuksen ja tunne-elämän haasteet - Roolimuutokset > Ristiriidat ja konfliktit (lasten kohtuuton vastuu "aikuisten asioista") - Kasvatusvaikeudet - Perhe-elämään sopeutuminen pitkän eron jälkeen - Parisuhdeongelmat - Koulunkäyntiongelmät lapsilla	- Perheen vuorovaikutustapojen ja dynamiikan muutokset - Roolimuutokset - Sukupolvien väliset jännitteet - Vanhemmuuden haasteet, hankaluudet rajojen asettamisessa - Perheen yhtenäisyys heikentyy - Eriaikainen kotoutuminen > Arvoristiriidat - Koulunkäyntiongelmät lapsilla

Taulukko1: Taulukko perheenyhdistämisen kautta tulleiden pakolaisperheiden haasteista

2. Traumatietoinen työote

Psyykinen trauma on seurausta tapahtumasta, tapahtumasarjasta tai olosuhteista, jotka yksilö kokee fyysisesti tai psyykkisesti vaarallisena tai henkeä uhkaavina ja niillä on vaikutuksia henkilön toimintakykyyn sekä henkiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen ja emotionaaliseen hyvinvointiin (Samsha, 2014). Kaikki traumaattisia tapahtuneita kohdanneet eivät kärsi traumaperäisestä psyykkisestä oireilusta, mutta ilman sairastumistakin traumaattiset kokemukset voivat tuottaa monilla tavoin ilmenevää psyykkistä stressiä.

Traumaperäisen stressihäiriön oirekuvassa voidaan nähdä kolme oireiden pääryhmää. Traumaattinen tapahtuma voidaan kokea uudelleen toistuvina muisti- ja mielikuvina, tuntemuksina tai unina. Tämä aiheuttaa voimakasta ahdistusta, joka aiheuttaa ruumiillisiakin oireita. Toisena tyypillisenä pääoireena on välttäminen. Henkilö pyrkii välttämään kaikkea traumaattisesta tapahtumaa muistuttavaa, ja torjumaan muistot tietoisuudestaan. Tämän myötä henkilö voi eristäytyä, ja hänen kykynsä kokea ja ilmaista tunteitaan ja tulevaisuudennäkymiä voivat kaventua. Kolmantena pääryhmänä on vireystilaan liittyvät hankaluudet. Traumaattiset muistot ja mielikuvat voivat aiheuttaa jatkuvaa varuillaanoloa, joka voi näkyä esimerkiksi univaikeuksina, keskittymisvaikeuksina, ärtyneisyytenä tai säikähtelyä. (Huttunen, M, 2018)

Traumatietoinen työote auttamistyössä tarkoittaa ymmärrystä ja tietoisuutta trauman vaikutuksista yksilöön. Traumatietoinen näkökulma pyrkii vakauttamaan arkea ja vahvistamaan voimavaroja. Se ei ole traumakokemusten läpikäymistä tai käsittelyä. On tärkeää muistaa, että henkilöllä

tulee olla traumakokemusten käsittelyyn riittävästi selviytymiskeinoja ja silloinkin kokemuksia käsitellään siihen erikoistuneen ammattilaisen, esimerkiksi traumapsykoterapeutin kanssa. (Hedman, A, 2011)

Jokainen ammattilainen voi omassa työssään pyrkiä vahvistamaan vakauttavaa arkea, ja luomaan yhteisestä työskentelystä turvallista ja asiakkaan vireystilan huomioivaa. Ennakoitavuus ja johdonmukaisuus luovat turvallisuutta. Perheen kanssa on tärkeää käydä läpi, mitä työskentelyssä tullaan tekemään ja antaa ennakkoon tietoon työskentelyn ajankohdat. Tietoisuus siitä mitä tulee tapahtumaan ja milloin, luo ennakoitavuutta ja prosessin läpinäkyvyyttä, joka tuottaa turvallisuuden tunnetta. Tästä syystä on toivottavaa, että myös käytetyt tilat ovat samat. Tapaamispaikan olisi tärkeä olla turvallinen ja mukava, sekä lapsiystävällinen. Tärkeää on myös saman tulkin säilyminen läpi prosessin, mikäli tulkki on tapaamisilla hyväksi koettu.

Mikäli jollakin perheenjäsenellä on selkeää traumaoireilua, voi työskentelyssä yhdessä pohtia keinoja, joilla ennakoida näissä tilanteissa toimimista. Työskentelyssä voi tulla eteen tilanteita, joissa asiakkaaseen on vaikeaa saada yhteyttä tai joissa asiakas kiihtyy voimakkaasti. Työntekijän ei kannata turhaan syyttää itseään tai säikähtää asiakkaan reaktioita. Tällaisessa tilanteessa on tärkeää pyrkiä palauttamaan asiakasta nykyhetkeen ja pysyä itse rauhallisena.

Vastaanottotilojen tai kotikäyntien trauma-sensitiivisyyttä voi lisätä tuomalla työskentelyyn elementtejä, joiden avulla asiakas pystyy

kiinnittymään nykyhetkeen. Sellaiset esineet, joita voi koskea ja pitää kädessään (sileät kivet, stressilelut yms.) sekä vesikannun tuominen tilaan ovat keinoja, joilla asiakas voi kiinnittyä nykyhetkeen. Nykyhetkeen kiinnittyminen on tärkeää, jotta asiakas ei jää kiinni menneisyyden ikäviin muistoihin. Nykyhetkeen palauttamisessa pyritään saamaan asiakas havainnoimaan asioita eri aistikanavilla tässä hetkessä. Jos esimerkiksi huomaat, että asiakkaan on vaikeaa keskittyä, ja hän on levoton tai jos asiakas sitä vastoin vaikeuttaa hyvin lamaantuneelta ja häneen on vaikeaa saada kontaktia, voit tarjota asiakkaalle lasin vettä ja kiinnittää asiakkaan huomion johonkin ympärillä olevaan ”eikö ole kaunis huonekasvi”, ”onpa tänään kaunis ilma”, ”kylläpä kuuluu kauniisti linnunlaulu” yms. Tilaan on hyvä tuoda myös kello, ja perheellä on hyvä olla tietoa siitä, mihin asti tapaamisen on suunniteltu kestävän. On tärkeää, että he voivat seurata aikaa myös itse, kellon katsominen ja ajan mainitseminen on lisäksi yksi keino kiinnittyä nykyhetkeen. Nykyhetkeen palauttamista on syytä tehdä säännöllisesti, erityisesti

silloin kun työskentelyn aikana käsitellään menneisyydessä olevia asioita.

Traumaattisia kokemuksia kohdanneelle voi olla haastavaa käsitellä tiettyjä menneisyyteen liittyviä tapahtumia. Tästä syystä perheeltä tulee kysyä, miten he kokevat menneisyyteen suuntautuvat työmenetelmät (esim. sukupuoli ja elämänjanna). Perheelle voi kertoa, että näitä menetelmiä ei tarvitse käyttää, mikäli ne tuntuvat vaikeilta. Perheelle tulee kertoa työskentelyn alussa ja läpi työskentelyn, että heidän ei tarvitse puhua mistään sellaisista asioista, joista eivät halua. Mikäli työskentelyn aikana huomataan, että joku perheenjäsenistä lähtee tuottamaan kertomusta traumaattisesta tapahtumasta, on syytä pysäyttää kertomus napakasti ja siirtää keskustelun aiheet nykyhetkeen. On tärkeää sanoittaa ääneen, että asiakkaan kertomus on tärkeä, eikä sitä ole tarkoitus sivuuttaa, mutta tässä työskentelyssä siihen ei lähdetä syventymään. Asiakkaalle tulee tarjota ohjausta tuen hakemiseen traumaattisen kokemuksen käsittelyyn, mikäli hän sitä toivoo.

Lisätietoa:

Pakolaistaustaisten lasten ja nuorten traumatisoitumiseen liittyvä kirjoitus. Helsinki Diakonissaopisto/Kidutettujen kuntoutuskeskus.

Linkki: Mitä trauma on? Näkökulmana pakolaislapset ja -nuoret.

Traumaperäinen Stressihäiriö. Duodecim, Terveyskirjasto.

Linkki: Duodecim Traumaperäinen stressihäiriö

Traumaperäinen Stressihäiriö. Käypä hoito.

Linkki: Traumaperäinen stressihäiriö

Vakautta vanhemmuuteen. Traumaterapiakeskus. Sivut: 51-55

Linkki: Vakautta vanhemmuuteen

3. Tulkkiavusteinen perhetyö

Työskentelyssä, jossa puhutaan tunteista, vuorovaikutuksesta, perheestä ja kasvatuksesta, oman kielen käytön merkitys korostuu. On syytä muistaa, että silloinkin kun ihmisen suomen kielen taso arjessa kasvaa, tunteiden ja omien kokemusten kuvaaminen saavat merkityksiä omasta kielestä. Joskus tulkin käyttämättömyyttä perustellaan perheiden kanssa työskentelyssä sillä, että samalla perhe oppii suomea. Tämän työskentelymallin tarkoituksena ei ole suomen kielen vahvistaminen, mallia käytettäessä tulkkiavusteinen työskentely ammattitaitoisen tulkin kanssa on tarpeen. Perheen lapsia tai muita sukulaisia ei tule käyttää tulkkeina.

Tulkkiä valitessasi kuuntele perheen toiveita. Voit kysyä perheen toiveet tulkin sukupuolesta, murteesta tai siitä, onko perheellä jo valmiiksi mielessään tiettyä tulkkiä, jota toivovat. Varmista ettei tulkki ole perheen sukulainen tai muuta kautta estynyt tulkkaamaan. Useat kulttuurit ovat hyvin yhteisöllisiä, eikä perhe välttämättä halua tulkkiä, joka on kotoisin heidän kanssaan samalta alueelta, siinä pelossa, että heidän asiansa leviäisivät. Näin siitäkin huolimatta, että tulkki on vaitiolovelvollinen. Perheen luottamus tulkkiin on keskeinen tekijä työskentelyn onnistumisen näkökulmasta. Kun työskentelyn alussa kerrot, että sinä olet vaitiolovelvollinen perheen kanssa keskustelemistasi asioista, muista mainita, että myös tulkkiä koskee sama vaitiolovelvollisuus.

Varmista mahdollisuus käyttää jokaisella kerralla samaa tulkkiä. Tämä tuo jatkuvuutta, turvallisuuden tunnetta ja luo luottamuksellista ilmapiiiriä työskentelylle. Mikäli tulkki on joka kerralla eri, perhe joutuu avautumaan taas uudelle henkilölle

henkilökohtaisista asioistaan. Tämä olennaisesti haittaa prosessia. Saman tulkin varmistaminen vaatii ennakkovalmisteluita. Jotta saa perheelle sopivan tulkin, kannattaa tapaamiset varata hyvissä ajoin. Suositelen, että jokainen Perhe Yhtenäiseksi -mallin tapaaminen ja tulkkausaika varataan yhtä aikaa samalla varmistuen jokaiseen tapaamiseen sama tulkki. Mikäli tulkkauksessa on ongelmia, tai perhe ilmaisee tyytymättömyytensä tulkkiin, tulisi tulkki vaihtaa.

Läsnäolotulkkaus koko perheen kanssa tehtävässä työssä ja kotikäynneillä on suositeltavaa. Puhelintulkkaus on haastavaa kotiympäristössä ja etenkin lasten ollessa paikalla. Joskus läsnäolotulkkaus ei kuitenkaan ole saatavilla. Erityisesti pienillä paikkakunnilla voi ongelmaksi myös tulla, että asiakkaat ja tulkit ovat keskenään tuttuja. Tällöin on suositeltavaa miettiä sekä tilaa, että etätulkkauksen välineistöä. Akustiikan näkökulmasta etätulkkausta käyttävän on parempi työskennellä toimistoympäristössä kuin kotikäynneillä, mutta tällöin tulisi huomioida, että tila on perheystävällinen. Kaikessa etätulkkauksessa tulisi huolehtia mahdollisimman hyvästä kuuluvuudesta kannettavien kaiuttimien avulla. Myös videotulkkaus on vaihtoehto.

Varatuille ajoille tulisi varata riittävästi aikaa. Yleisesti suositellaan, että tulkattuihin tapaamisiin varataan kaksinkertaisesti aikaa ei-tulkattuihin tapaamisiin verrattuna. Perhe Yhtenäiseksi -työskentelyssä varataan 2 tuntia tapaamis- ja tulkkausaikaa jokaiselle tapaamiselle. Hyvä käytäntö on myös tulkin valmisteleminen tapaamiseen kertomalla varausta tehtäessä, mitä sisältöjä tapaamisella käsitellään.

Tulkin käyttäminen voi tuntua siihen tottumatomalta aluksi oudolta. Tulkkia käyttäessä tulisi muistaa puhua selkeästi ja tauottaa puhettaan niin, että tulkki ehtii välissä kääntää. Työntekijän tulisi huomioida, että puhe tulisi osoittaa perheenjäsenille, ei tulkille. Perheen kanssa työtä tehdessä on hyvä heti alussa sopia siitä, että kaikki perheenjäsenet odottavat, että tulkki ehtii kääntää, ennen kuin toiset lähtevät kommentoimaan tai puhumaan tulkin päälle. Usein perheen kanssa keskusteltaessa tämä haastaa, etenkin kun tunteet nousevat keskusteluissa pintaan. Lempää, mutta jämäkkä keskeyttäminen ja sovitusta asioista muistuttaminen on näissä tilanteissa tarpeen. Jos tämä on haastavaa voi ottaa käyttöön esimerkiksi pallon, jolla puheenvuoro annetaan seuraavalle.

Vaikka tulkkivälitteiseen työskentelyyn liittyy haasteita, on siinä myös selkeitä etuja ei-tulkattuun työskentelyyn liittyen. Tulkin kääntäessä, saat työntekijänä mahdollisuuden keskittyä seuraamaan perheenjäsenen nonverbaalista viestintää. Kun tulkin käyttöön oppii, oppii myös selkiyttämään omia ajatuksiaan sekä varmistamaan sen, että kaikki ymmärsivät toisiaan varmasti. Työskentelyssä keskeistä on yhteisen ymmärryksen hakeminen ja sen varmistaminen, että osapuolten sanomat on varmasti ymmärretty oikein. Tulkkaus pakottaa työntekijää tarkentamaan kuulemaansa ”ymmärsinkö oikein”, ”tarkoititko sinä tätä” sekä varmistamaan että oma sanoma ymmärrettiin ”tarkoitin siis edellisellä sitä”. Työskenneltäessä perheen kanssa, jonka kieli on eri, on hyvä muistaa, että monia meille tuttuja sanoja ei välttämättä löydy ollenkaan asiakkaiden sanavarastosta. Tästä syystä on tärkeää aukaista käyttämiään termejä mahdollisimman selkeiksi.

Vinkkejä tulkkivälitteiseen työskentelyyn:

- Ota perheen toiveet huomioon tulkkivalinnassa
- Varaa tulkki hyvissä ajoin, varmista joka tapaamiselle sama tulkki
- Suosi perheiden kanssa työskentelyyn läsnäolotulkausta
- Perhe Yhtenäiseksi-työskentelyyn, varaa 2 tuntia tulkausta jokaiselle tapaamiselle
- Varaa ammattitaitoinen tulkki oman organisaation ohjeiden mukaisesti
- Kerro perheelle, että sinun lisäksesi myös tulkki on vaitiolovelvollinen myös lain mukaan
- Puhu selkeästi ja pidä taukoja tulkausta varten
- Puhuessasi kohdista katseesi ja puheesi asiakkaille, ei tulkille
- Muistathan että tulkki kääntää kaiken tilanteessa sanotun

On hyvä muistaa, että tulkki on tulkkauksen ammattilainen. Tulkki voi auttaa, mikäli työntekijä kokee epävarmuutta. Tulkki voi esimerkiksi sovitusti pyytää työntekijää keskeyttämään puheen sopivassa kohtaa, että ehtii kääntää välissä. Tai tulkkia voi pyytää kertomaan, mikäli työntekijä käyttää termejä, joita on vaikea kääntää. Tulisi huomioida, että tulkin ainoa tehtävä tapaamisella on tulkata. Tulkin tulisi kääntää kaikki mitä huoneessa puhutaan. Jos työpari puhuu keskenään, tulkki kääntää myös ne asiat. Mikäli tulkkiaavusteisessa työssä tulee hankaluuksia, on hyvä ottaa asia heti käsittelyyn. Tarvittaessa palautetta voi antaa tulkin välittäneelle taholle.

Lisätietoa:

Tutustu tulkkiaavusteiseen työskentelyyn tarkemmin THL:n sivustolla

Linkki: THL: Tulkkivälitteinen työskentely

Käy katsomassa Paloma-koulutuksen video tulkkivälitteisestä työskentelystä:

Linkki: THL: Paloma-koulutus - tulkkivälitteinen työ

Tehtävä: Selvitä oman organisaatiosi käytännöt tulkkivarausten suhteen

4. Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmä

Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmä pyrkii ottamaan huomioon ja tarkastelemaan perheen kanssa niitä teemoja, jotka voivat kuormittaa perheen hyvinvointia. Tapaamisten teemat on esitelty taulukossa kaksi. Jokainen teema ja sen käsittelyyn soveltuvat menetelmät avataan erikseen omissa alakappaleissaan. Teemoja ei tarvitse käydä perheen kanssa taulukossa kuvatussa järjestyksessä, vaan järjestystä voi pohtia perhekohtaisesta. Lukuun ottamatta sukupuutapaamista (esitellään teemassa 2), sekä aloitus ja lopetuskertaa teemoja ei tarvitse käydä läpi niin, että jokaista teemaa kohden on yksi erillinen tapaaminen. Teemoitetun rungon tarkoituksena on tarjota työntekijälle teemat, joita työskentelyn aikana olisi tärkeää käsitellä, sekä konkreettiset työmenetelmän niiden käsittelemiseen. Yhdellä tapaamisella voidaan siis käydä läpi useampaakin teemaa. Tämä antaa myös työntekijöille mahdollisuuden painottaa sellaisia teemoja, jotka ovat perheen tarpeita ajatellen tärkeimpiä.

Kulttuurisensitiivisyys ja työskentelyn kulttuurisidonnaisuus on tärkeää kuljettaa mukana läpi työskentelyn. Työntekijältä ei vaadita kaikkien kulttuurien tuntemusta, vaan avointa, yhdessä tutkivaa työtettä. Kulttuurisista asioista keskustelemista ei tarvitse pelätä, kunhan keskustelu käydään kunnioittavasti. Tämän kappaleen lopussa on lukuvinkkejä kulttuurisensitiivisyyteen ja kulttuurisidonnaisuuteen liittyen.

Työskentelymenetelmän mukaista työskentelyä ei ole järkevää aloittaa heti suurten elämänmuutosten jälkeen, esimerkiksi perheen saavuttua Suomeen, tai saatua oleskeluluvan ja muutettuaan kuntaan. Perheen elämään liittyy alkuvaiheessa

vielä paljon käytännön asioiden selvittämistä. Perheelle ei ole otollista lähteä syventymään perheen sisäisten asioiden tarkasteluun ennen kuin perheen elämän ulkoiset asiat on selvitetty, ja arki tuntuu jokseenkin hallittavalta. Maahanmuuttajia vastaanottavissa palveluissa ja vastaanottokeskuksissa suositeltava ajankohta työskentelyn aloittamiseen on aikaisintaan neljä kuukautta perheen saapumisen jälkeen. Tuen tulee olla perheelle täysin vapaaehtoisia.

Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa hakukkuutta tuen vastaanottoon kysytään perheen kotoutumissuunnitelmaa laadittaessa. Perheen kotoutumissuunnitelman tekee sosiaalityöntekijä yhdessä Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmää toteuttavan työntekijän kanssa noin neljä kuukautta perheen Suomeen saapumisen jälkeen. Samassa yhteydessä perheelle tarjotaan mahdollisuus mallin mukaiseen työskentelyyn, tai muuhun räätälöityyn tukeen perheen tarpeet huomioiden.

Työskentelymenetelmän mukainen työskentely ei sovellu käytettäväksi akuuteissa ja suuren huolen vaiheissa, kuten perheväkivallan tai erokriisin aikana. Tapaamiskertoja on 7-9, ja työskentelyn kesto on noin neljä - viisi kuukautta (tapaamiset noin joka toinen viikko).

Useimmilla tapaamisilla hyödynnetään erilaisia kortteja työskentelyn tukena. Tulkin välityksellä työskenneltäessä kortsityöskentely voi huomattavasti helpottaa vuorovaikutusta ja tarjota asiakkaalle keinoja itseilmaisuun. Erityisesti lasten kanssa työskennellessä kortsityöskentely tuo leikkisyyttä. Mikäli organisaatiollasi on käytössä, tai

mahdollista hankkia erilaisia kortteja (esimerkiksi vahvuus- ja tunnekortit), siitä on apua työskentelyssä.

Työntekijän tulisi nostaa esiin huomaamiaan vahvuuksia läpi työskentelyn. Jo olemassa olevien voimavarojen vahvistaminen on hyvin tärkeää. Jokaisella tapaamisella tulisi tietoisesti tarkkailla perheen voimavaroja ja sanoittaa niitä ääneen myös perheelle. Työskentelyn lopussa työntekijä kirjoittaa perheelle kirjeen, jossa korostaa perheessä ja perheenjäsenissä havaitsemiaan vahvuuksia. Viimeisellä tapaamisella myös pohditaan mahdollisia jatkotuen tarpeita. Tämän vuoksi työntekijän on tärkeää kunkin tapaamisen aikana ja jälkeen koota ajatuksiaan seuraavien kysymysten kautta:

1. Mitä vahvuuksia havaitsin perheessä ja perheenjäsenissä, 2. Mitä haasteita ja tuen tarpeita havaitsin ja 3. Mitkä voisivat olla sopivia jatkotoimia.

Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmän teemoja ja menetelmiä voi hyvin soveltaa myös sellaisiin tilanteisiin, joissa perhe ei halua lähteä pidempi kestoiseen työskentelyyn. Kun perheen tilanne ja tarpeet on kartoitettu, voivat työntekijät katsoa perheen tilanteeseen sopivimmat teemat ja menetelmät. Vaikka Perhe Yhtenäiseksi -työskentely on kehitetty pakolaisperheiden tarpeisiin, on suurin osa oppaan teemoista ja menetelmistä hyvin käyttökelpoisia kaikkien perheiden kanssa tehtävässä työssä. Työskentelymenetelmää suositellaan toteutettavaksi työparityöskentelynä.

Lisätietoa:

Tutustu kulttuurisensitiiviseen työotteeseen THL:n sivuilta.

Linkki: THL: kulttuurisensitiivinen työote

Sirpa Rönkkömäki: Selvitys turvapaikanhakijoiden parisuhteiden ja vanhemmuuden haasteista sekä auttamisen mahdollisuuksista vastaanottokeskuksissa. Sisältää tietoa kulttuurisidonnaisuudesta ja sen huomioimisesta.

Linkki selvitykseen

Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmän tapaamisten teemat ja niihin soveltuvat menetelmät

	TEEMA 1: Tämänhetkinen tilanne ja perheen roolit. Koko perheelle. - Tavoitteena saada kuva perheen tilanteesta ja perheenjäsenten rooleista kokonaisvaltaisesti. - Teemaan soveltuvat työvälineet: perheen kotoutumissuunnitelma, kulttuuri-sensitiivinen vanhemmuuden haastattelu, korttityöskentely, vanhemmuuden osa-alueet keskustelu.
	TEEMA 2: Omien kasvatustapojen tutkiminen. Oman perhetaustan ja kulttuurin vaikutukset vanhemmuuteen. Vain vanhemmille. - Tavoitteena nostaa esiin vanhemman/vanhempien suvusta tulevia voimavaroja ja rajoitteita. Keskustellaan vanhemman oman taustan vaikutuksesta vanhemmuuteen. - Teemaan soveltuvat työvälineet: sukupuoli, korttityöskentely, vanhemmuuden osa-alueet keskustelu.
	TEEMA 3: Millainen on meidän perheemme? Kommunikaatio ja tunneilmaisu kotonamme. Koko perheelle. - Tavoitteena vahvistaa myönteistä kommunikaatiota ja tunneilmaisua. - Teemaan soveltuvat työvälineet: perheen omakuva, perheen elämänjana, tunnekortit, tunnemittari, tunnepeli. Leikit, pelit, retket, joissa tarkkaillaan vuorovaikutusta ja vahvistetaan voimavaroja.
	TEEMA 4: Vanhempien keskinäiset suhteet ja niiden vaikutus vanhemmuuteen sekä psykoedukaatio traumaperäisestä oireilusta. Vain vanhemmille. - Tavoitteena lisätä vanhempien tietoa traumaattisesta stressistä ja sen vaikutuksesta lapseen, aikuisiin ja perhesuhteisiin. - Teemaan soveltuvat työvälineet: psykoedukaatiiviset materiaalit, tietokannan avulla keskustelu vireystiloista
	TEEMA 5: Perheemme säännöt ja tavat. Koko perheelle. - Tavoitteena tukea perhettä ennustettavan, johdonmukaisen ja turvallisuuden tunnetta vahvistavan arjen luomisessa. - Teemaan soveltuvat työvälineet: vanhemmuuden osa-alueet keskustelu, päiväohjelma, liikennevalokortit, turvallinen syliote, korttityöskentely. Leikit, pelit, retket, joissa tarkkaillaan vuorovaikutusta ja vahvistetaan voimavaroja.
	TEEMA 6: Vanhempien tukeminen lasten turvataitokasvatuksessa. Koko perheelle. - Tavoitteena lisätä tietoa turvataitoihin liittyen sekä vanhempien tukeminen kodin yhteisten digisääntöjen sopimisessa - Teemaan soveltuvat työvälineet: riskitekijät ja suojaavat tekijät -kortit, väittämätehtävät, ikärajajuliste, turvaohjeet, digisäännöt.
	TEEMA 7: Perheemme kotoutuminen Suomeen. Koko perheelle. - Tavoitteena lisätä perheenjäsenten ymmärrystä psyykkisen kotoutumisprosessin vaiheista. - Teemaan soveltuvat työvälineet: kotoutumiskaari, korttityöskentely.
	TEEMA 8: Jatkotukitoimien selvittäminen, perheterapeuttisen keskustelutuen arviointi. Koko perheelle. - Tavoitteena arvioida jatkotuen tarve, sekä käydä läpi kokemuksia yhteisestä työskentelystä. - Teemaan soveltuvat työvälineet: kirje perheelle, korttityöskentely.

Taulukko 2. Perhe yhtenäiseksi-työskentelymenetelmän teemat

Teema 1: Tämänhetkinen tilanne ja perheen roolit

Tarkoituksena on keskustella perheen kanssa heidän voimavaroistaan ja huolenaiheistaan. Mikäli ennen työskentelyn aloitusta on tehty perheen kotoutumissuunnitelma tai muu arviointi perheen tilanteesta, antaa se hyvän pohjan työskentelylle. Voit hyödyntää tilanteen kartoittamisessa **kulttuurisensitiivistä vanhemmuuden haastattelua** tai osia Oulun kaupungin perheen kotoutumissuunnitelman haastattelupohjasta (liite 1). Tarkoituksena on myös selvittää, millaisia rooleja perheessä on perheenjäsenten kesken, ovatko rooli- jaot selkeitä, ja kokeeko perhe, että näihin tarvitaan muutosta. Keskustelun tukena voi käyttää korttityöskentelyä.

Perheen rooleista keskustellaan useilla tapaamisilla. Työntekijän on syytä kiinnittää huomiota siihen, ovatko kaikki perheenjäsenet tyytyväisiä roolijakoon. Mikäli näin on, ei työntekijän tule puuttua perheenjäsenten eri rooleihin, elleivät ne ole lasten kannalta haitallisia. Erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, onko lapsilla ikätasoisesti sopiva määrä vastuuta. Työntekijän tulee ohjeistaa ja puuttua, mikäli lapsilla on kohtuutonta vastuuta vanhemmille kuuluvista asioista.

Tapaamisen voi aloittaa esittelemällä perheelle vahvuuskortit tai muut soveltuvat kuvakortit, joiden avulla perheenjäsenet voivat kukin esitellä itsensä ja omat vahvuutensa. Korttityöskentelyä hyödyntämällä voi pyytää perheenjäseniä kuvailemaan myös toinen toisiaan, perhettään kokonaisuutena tai sisarussehteitä.

Vanhemmuuden osa-alueita kartoittamalla voidaan työstää useita Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmän teemoja. Tarkoituksena on helpottaa vanhemmuudesta puhumista jakamalla vanhemmuus osa-alueisiin. Työskentelyn aikana vanhemmuutta tutkitaan näiden viiden osa-alueen kautta: rajojen asettaminen, lapsen autonomian tukeminen, vanhemman kyky suojata lasta, vanhemman kyky osoittaa lämpöä sekä suhteeseen väistämättä syntyvien såröjen korjaaminen. Ajatus vanhemmuuden osa-alueista on tullut Jari Sinkkosen kirjasta Kiintymyssuhteet elämänkaarissa (2018).

Keskustelua voi käydä useilla tapaamisilla eri osa-alueista käsin. Työskentelyä voi helpottaa, jos osa-alueet kirjoittaa paperille ja kerää keskustelussa esiin nousseita asioita niiden alle. Tarkoituksena on keskustella kaikista osa-alueista siitä näkökulmasta, miten vanhempi ajattelee asian toteutuvan tänä päivänä omassa vanhemmuudessaan ja myös siitä, miten ajattelee asian toteutuneen omassa lapsuudessaan. Työskentelyssä voi myös tarkastella yhdessä vanhempien kanssa sitä, kuuluuko toisen vanhemman rooliin korostuneemmin joitakin osa-alueita (esim. rajojen asettajana tai lämmön tarjoajana). Keskustelua on hyvä viedä mahdollisimman arkiselle ja konkreettiselle tasolle, ei niinkään "Osoitatko lämpöä lapsillesi" vaan "Minkälaisilla teoilla/sanoilla sinä osoitat lapsillesi lämpöä".

Vanhemmuuden osa-alueet

Kyky asettaa rajoja

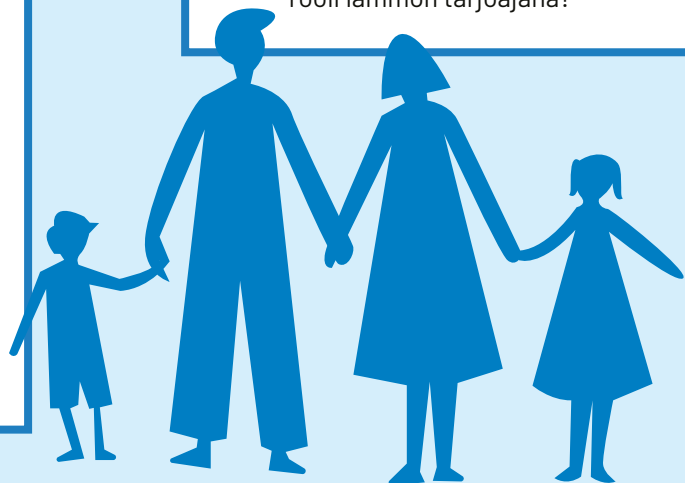
- Millaisia rajoja, sääntöjä ja seuraamuksia sinulle asetettiin lapsena?
- Oliko fyysinen kurittaminen tyypillistä sillä alueella, jossa asuit lapsena? Entä sinun omassa lapsuuden kodissasi?
- Millaisia rajoja, sääntöjä ja seuraamuksia asetatte omille lapsillenne?
- Onko toisella vanhemmalla vahvempi rooli rajojen asettajana?

Kyky tarjota lämpöä

- Miten vanhempasi osoittivat sinulle lämpöä omassa lapsuudessasi? Millaisilla sanoilla, teoilla tai eleillä?
- Mitä mukavia muistoja sinulla on lapsuudestasi vanhempiesi kanssa?
- Miten vanhempi osoittaa tänä päivänä lapsilleen lämpöä? Millaisilla sanoilla, teoilla tai eleillä?
- Onko toisella vanhemmalla vanhempi rooli lämmön tarjoajana?

Kyky suojata lasta

- Millä tavoin vanhempasi suojelivat teitä?
- Minkälaisia uhkia kotimaassasi oli, joilta lapsia tuli suojata?
- Minkälaisia uhkia näet Suomessa?
- Miten suojelemisen tarve muuttuu lapsen kasvaessa?

Suhteeseen syntyvien såröjen korjaaminen

- Kuinka omassa lapsuudessasi riidat sovittiin?
- Puhuttiinko lapsuudessanne tunteista?
- Miten kotona lastesi kanssa selvität erimielisyydet?
- Puhutteko lasten kanssa tunteista?

Lapsen autonomian tukeminen

- Ollessasi itse sen ikäinen kuin lapsesi nyt, kuinka paljon sait osallistua päätöksen tekoon perheen asioissa? Entä omissa asioissasi?
- Koetko, että sinulla oli lapsena mahdollisuus vaikuttaa omaa elämää koskeviin valintoihin?
- Koetko tärkeänä että lapsesi saavat osallistua perheen päätöksentekoon? Entä päätöksiin omista asioista?

Kuva 2: Vanhemmuuden osa-alueet mallikysymyksineen

Vahvuuskorttityöskentelyn keinoja:

1. Aseta vahvuuskortit kuvapuoli ylöspäin. Pyydä jokaista ottamaan kortti ja kuvailemaan itseään kortin avulla. Huolehdi että kaikki saavat puheenvuoron.
2. Aseta vahvuuskortit kuvapuoli ylöspäin. Pyydä muita perheenjäseniä valitsemaan yksi kortti, joka kuvaa jotakuta perheenjäsentä (esim. "lapset ja isä, valitkaa kortti, joka muistuttaa äitiänne"). Pyydä muita perheenjäseniä kuvaamaan sanallisesti yhtä perheenjäsentä korttien avulla. Toista tämä niin, että kaikki perheenjäsenet tulevat kuvailluksi.
3. Aseta vahvuuskortit kuvapuoli ylöspäin. Pyydä perhettä yhdessä päättämään, mikä kortti kuvaa heidän perhettään parhaiten.
4. Aseta vahvuuskortit kuvapuoli ylöspäin. Pyydä perheenjäseniä valitsemaan kortti, jolla he kuvaavat jotakuta sukupuusta löytyvää perheelle merkittävää henkilöä.

Lisätietoa:

"Nehän kuunteli meitä! - Dialogeja monissa suhteissa".
Tom Erik Arnkil & Jaakko Seikkula. 2015. THL.

Pohdi työparin kanssa kirjaa lukiessasi omaa vuorovaikutustasi asiakassuhteessa. Pohtikaa yhdessä, millä tavoin voitte edistää dialogisen yhteistyösuhteen syntymistä.

Teema 2: Omien kasvatustapojen tutkiminen. Oman perhetaustan ja kulttuurin vaikutukset vanhemmuuteen.

Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmässä käytetään sukupuuta työskentelymenetelmänä vanhempien kasvatustapojen, ja erityisesti vanhempien oman perhetaustan ja suvun vaikutuksesta heihin. Sukupuutyöskentelyssä tutkitaan yhdessä asiakkaan oman perhetaustan vaikutusta häneen vanhempana ja kumppanina (Ijäs, k. 2003). Sukupuun avulla voidaan tarkastella myös kulttuurisia tekijöitä, jotka vaikuttavat perheeseen ja lasten kasvatukseen. Se voi tuoda esiin tärkeitä asioita ja oivalluksia. Sukupuun avulla asiakas voi nähdä sekä itsensä että läheisensä uudesta näkökulmasta sekä auttaa ymmärtämään läheisiä ihmissuhteita elämän muutosten keskellä. Sukupuun kautta saadaan laajennettua perhekäsitystä ydinperheestä lähisukuun. Tämä on erityisen tärkeää työskenneltäessä perheiden kanssa, joilla on yhteisöllinen perhekäsitys. Näin tuodaan esiin, ketä kaikkia perhe kokee kuuluvan heidän perheeseensä, ja miten muut sukulaiset mahdollisesti vaikuttavat perheensisäisten päätösten tekoon. Sukupuun tarkastelu voi auttaa ymmärtämään myös vallanjaon ja vallankäytön kysymyksiä perherakenteissa. Piirroksen avulla voidaan nähdä, että uusissa elämänolosuhteissa ei ehkä olekaan hyväksi se kaikki, mikä toimi aiemmin. Tavoitteena on ennen kaikkea löytää perheen ja suvun voimavarat ja hyvät puolet sekä vahvistaa niitä.

Vanhemmille järjestetään sukupuutyöskentelyä varten kaksi tapaamista, molemmat vanhemmat kutsutaan tapaamisille, mutta kummankin sukupuuta käsitellään eri tapaamisilla. Sukupuuta työstettäessä paikalla on siis myös puoliso, joka seuraa sukupuutyöskentelyä. Tarkoituksena on, että paikalla oleva puoliso saa samalla lisättyä ymmärrystään puolisostaan, ja niistä asioista, jotka vaikuttavat puolisoon niin vanhempana kuin kumppaninakin. Sukupuutyöskentelyn aikana olisi tärkeää muistuttaa, että äänessä on enimmäkseen se vanhempi, jonka sukupuuta käsitellään. Mikäli työntekijä kokee tarpeelliseksi keskustella puolisoitten kanssa erikseen esim. havaitsemisensa jännitteiden vuoksi, voi sukupuutapaamiset järjestää myös niin, että toinen puoliso ei tule seuraamaan työskentelyä. Tällöin olisi kuitenkin

tärkeää järjestää yhteinen tapaaminen, jossa sukupuutyöskentelyiden aikana esiin nousseista asioista keskustellaan myös yhteisesti.

Sukupuutyöskentelyssä on tärkeää pitää huolta siitä, että mahdollisiin menneisyyden traumaattisiin kokemuksiin ei lähdetä syventymään. Työntekijän tulee rajata traumaattisten asioiden käsittely työskentelyn ulkopuolelle. Mikäli asiakkaalla on tarve ja halu traumaattisten kokemusten työstämiseen, ohjataan hänet oman alueen mielenterveyspalveluiden piiriin saamaan jatkotukea. Asiakkaalle täytyy ennen sukupuun tekoa kertoa, että hän voi missä tahansa vaiheessa sanoa, ettei halua puhua jostain asiasta enempää. Työntekijän tulee tarkkailla asiakkaan vireystilaa, ja palauttaa asiakasta välillä nykyhetkeen. Mikäli asiakkaan elämän traumaattisimmat tapahtumat tai syy pakolaisuuteen löytyy perheestä/suvusta, on syytä jättää sukupuutyöskentely välistä. Näissä tapauksissa voi hyödyntää esim. verkostokartta työskentelyä. Lisätietoa ja pohjan verkostokartta työskentelylle löytää esimerkiksi [Terveyskylän kuntoutumistalon internetsivulta](#).

Sukupuutyöskentelyssä tärkeintä on yhteinen keskustelu ja piirtäminen on toissijaista. Sukupuun piirtämiseen ei ole olemassa valmista runkoa vaan se piirretään puhtaalle paperille. Kappaleen lopusta löytyy lukusuosituksia, joissa on esimerkkejä sukupuiden rungoista ja tietoa merkeistä. Sukupuun voi tapaamisen jälkeen piirtää toiselle paperille tai kartongille puhtaaksi asiakasta varten. Ei siis kannata keskustelun aikana murehtia siitä, tuleeko sukupuuhun kaikki oikeat merkit, tai meneekö kaikki oikeille kohdille.

Sukupuutyöskentelyä seuraavalla tapaamisella annetaan perheelle puhtaaksi kirjoitettu sukupuu, joka käydään läpi myös lasten kanssa. Vanhempien kanssa on syytä keskustella etukäteen, mistä sukupuun asioista on sopivaa heidän mielestään puhua lasten kanssa. Lasten kanssa sukupuuta katsoessa voi hyödyntää taas korttityöskentelyä. Voit pyytää lapsia kuvailemaan sukupuun ihmisiä tunnekorttien tai vahvuuskorttien kautta.

Sukupuut on ollut asiakaspalautteiden mukaan monelle työskentelyn tärkeimpänä pidetty ta-paamiskerta. Valmiiksi saatu puhtaaksi piirretty

sukupuut on ollut perheille arvokas asia. Piirretyn sukupuun avulla vanhemmat voivat lisätä myös lasten tietämystä juuristaan.

Lisätietoa:

Lue kirja: Sukupuut – Avain oman elämän ja perheen ymmärtämiseen.
Kirsti Ijäs. 2003. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Sukupuusymbolit löytyvät ilmaiseksi ladattavana kuvajamieli.fi sivustolta:

Linkki: [sukupuusymbolit pdf](#)

Lisävinkkejä sukupuutyöskentelyn kysymyksiin saat Väestöliiton ”Tunne itsesi, tunne kumppanisi”-tehtävästä.

Linkki: [Tunne itsesi, tunne kumppanisi](#)

Tehkää työparin kanssa toistenne sukupuut. Työparin kanssa sukupuiden tekeminen harjoittaa paitsi itse sukupuun piirtämistä, mutta antaa myös näkökulmaa asiakkaan kokemukseen sukupuutyöskentelystä.

Vinkki:

1. Sukupuutyöskentelyn suhdekysymykset ovat hyödyllisiä. Esim. ”Miten ajattelet äitisi kuvailevan sinua lapsena.” tai ”Mitä luulet isäsi ajattelevan elämästäsi nyt.”
2. Sukupuutyöskentelyssä voimavaroja ja tärkeitä ihmissuhteita voi hakea esimerkiksi kysymällä:
”Kuka näistä sukupuuhun piirretyistä ihmisistä tuntee sinut parhaiten” tai
”Mitkä asiat/kenen läsnäolo lohduttivat sinua lapsena.”
3. Valmiiksi piirrettyyn sukupuuhun kannattaa kirjoittaa laatikoita, joihin kirjoitetaan asiakkaan suvusta löytämiä voimavaroja/hyviä muistoja/ kuvauksia tärkeistä ihmisistä.

Teema 3: Millainen on meidän perheemme? Kommunikaatio ja tunneilmaisuus kotonamme.

Perheen identiteetin vahvistuminen, sekä kommunikaation ja tunneilmaisun tukeminen ovat keskeisiä tavoitteita Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmässä. Tämä teema kulkee mukana läpi työskentelyn. Jokaisella koko perheen tapaamisella tämän teeman tavoitteita voidaan vahvistaa toiminnallisilla keinoilla. Yksinkertaiset pelit (esim. kuvanselityspeli) tai leikit ovat hyviä tapoja työntekijälle kannustaa perhettä yhteiseen tekemiseen ja samalla myös havainnoida perheen keskinäistä vuorovaikutusta. Yhteiseen tekemiseen kannustaminen on tärkeää, ja yhden tapaamisen perheen kanssa voi hyvinkin pitää esim. leikkipuistossa tai muussa lapsiperheelle sopivassa paikassa. Samalla voidaan tutustua lähialueen vapaa-ajan mahdollisuuksiin. Yhteisten kokemusten myötä perheen yhtenäisyyden tunne voi vahvistua.

Tapaamisella perheelle voi antaa tehtäväksi suunnitella perheretki tai piirtää perheen omakuva. Erilaiset tehtävät, pelit, leikit ja retket antavat työntekijälle mahdollisuuden tarkkailla perheen keskinäistä vuorovaikutusta. Tapaamisilla työntekijän tulee ottaa keskusteluun niitä havaintoja, joita on tehnyt perheenjäsenten välisestä vuorovaikutuksesta. Mikäli työntekijä jää ihmettelemään tai kokee ongelmalliseksi jonkin asian vuorovaikutuksessa, tulisi asia nostaa yhteisen tarkastelun kohteeksi avoimesti ja syyllistämättä. Näissä tilanteissa kulttuurisensitiivisyys ja sen ymmärtäminen, että kaikissa kulttuureissa asioita ei tehdä samalla tavalla, kuin Suomessa, on tärkeää. Työntekijän tulee aina havainnoistaan kertoessaan nostaa esiin myös havaitsemiaan voimavaroja.

Tunneilmaisusta puhutaan useilla tapaamisilla ja siinä on hyvä hyödyntää korttityöskentelyä ja tunnemittaria (liite 2). Kappaleen lopusta löydät vinkkejä internetistä ladattaviin tunnekortteihin. Tunteiden sanoittaminen voi olla hankalaa. Traumaattiset kokemukset ja niistä aiheutuva stressi heikentävät usein kykyä ilmaista ja tunnistaa tunteita. Tunnekorteilla ”leikkiminen” tai tunnepelin

pelaaminen tekee tunteiden sanoittamisen helpommaksi. Perheenjäseniä voi pyytää esimerkiksi nostamaan yksi kerrallaan tunnekortin ja esittämään kortin tunnetilaa pantomiimina muille, niin että muut arvaavat mitä tunnetta hän esittää. Mikäli tunteiden ilmaisu vaikuttaa haastavalta, kannusta perhettä ottamaan tunnekortit ja/tai tunnemittari (liite 2) osaksi arkea.

Perheelle voidaan piirtää myös perheen elämänjana. Elämänjanan piirtäminen aloitetaan siitä hetkestä, kun perhe on muodostunut (esim. vanhempien tapailu, yksinhuoltajaperheessä lapsen syntymä jne.). Elämänjanaa on hyvä jatkaa tulevaisuuteen, jolloin perhe pääsee suunnittelemaan tulevaisuuttaan yhdessä. Elämänjanaa voidaan työstää useampien tapaamisten aikana aina hie- man eteenpäin. Elämänjanan piirtäminen yhdeltä istumalta voi tuntua raskaalta. Lapset eivät yleensä ole mukana tekemässä elämänjanaa, etenkin silloin, jos siihen liittyy mahdollisesti traumatisoivia tapahtumia. Elämänjana voidaan käydä lasten kanssa läpi kevyemmin, kun se on valmis. Aikuis- tenkin kanssa työskenneltäessä tulee jälleen olla tarkkana, ettei mahdollisesti traumatisoiviin kokemuksiin lähdetä syventymään. Samoin kuin sukupuutyöskentelyssä, asiakkaille tulee kertoa, että heidän ei tarvitse puhua asioista, joista eivät ole valmiita puhumaan.

Elämänjanatyöskentely on merkittävää perheen- yhdistämisprosessin kokeneilla, koska sen avulla pyritään saamaan perheen tarina yhtenäiseksi. Elämänjanatyöskentelyssä kaikkien perheen- jäsenten tarina laitetaan samaan kuvaan, jolloin siitä muodostuu koko perheen yhteinen kertomus. Lisäksi elämänjanan työstäminen mahdollistaa aiemmin sirpaleisten elämäntapahtumien selkiintymisen yhdeksi kokonaisuudeksi.

Mikäli perheellä tai perheenjäsenillä on sellaisia traumaattisia kokemuksia, joista he eivät ole valmiita puhumaan, elämänjanatyöskentelyä ei voida tehdä. Tällöin voidaan keskittyä tulevaisuuteen suuntautuvan elämänjanan tekemiseen. Kun

esittelet perheelle elämänjanatyöskentelyä yhtenä työmuotona, voit kysyä miltä perheestä tuntuu ajatus puhua menneistä tapahtumista. Mikäli ajatuskin menneisyydestä puhumisesta tuottaa

asiakkaalle ahdistusta, on parempi jättää menneisyyteen suuntautuva elämänjanatyöskentely tekemättä.

Vinkki:

Tee perheelle tunnekortit ja/tai tunnemittari omaan käyttöön! Tulosta alla olevilta sivustoilta vapaasti käytettävissä olevia tunnetyön välineitä, laminoi ja anna perheen tunneilmaisun tueksi!

Tukiliiton tunnekortit: [Linkki: Tukiliiton Mahti-tunnekortit](#)

Turvallinen Oulu hankkeen Tunne- ja turvataitokasvatuksen opetusmateriaaleissa tunnetyön välineitä perheelle annettavaksi sekä oman työskentelyn tueksi:

Tunnekortit löytyvät 3-4luokkalaisten opetusmateriaaleista, sivuilta 17-18

Tunnemittari löytyy 5-6 luokkalaisten opetusmateriaaleista, sivulta 24

Tunnepeli löytyy 5-6 luokkalaisten opetusmateriaaleista, sivulta

[Linkki: Tunne- ja turvataitokasvatuksen opetusmateriaalit](#)

Joillakin alueilla on käytössä kaikukortteja, joiden avulla vähävaraiset perheet pääsevät kulttuuripalveluihin ilmaiseksi. Lisätietoa kaikukorteista, ja alueista joissa se on käytössä [kaikukortti.fi](#).

Tunnekorttityöskentelyn keinoja:

1. Aseta nallekortit kuvapuoli alaspäin. Pyydä perheenjäseniä nostamaan kolme korttia, ja sitten vuorollaan kertomaan milloin viimeksi he ovat tunteneet kyseisiä tunteita.
2. Aseta nallekortit kuvapuoli ylöspäin. Pyydä perheenjäseniä nostamaan tämänhetkistä tunnetilaa kuvaava kortti ja kertomaan siitä.
3. Aseta nallekortit kuvapuoli ylöspäin. Pyydä perheenjäseniä nostamaan tunnekortti kuvaamaan jotain elämänjanan tapahtumaa (esim. Suomeen saapuminen).
4. Pelatkaa tunnekorteilla pantomiimia. Yksi esittää tunnekortin tunnetta ja muut arvaavat.

Teema 4: Vanhempien keskinäiset suhteet ja niiden vaikutus vanhemmuuteen sekä psykoedukaatio traumaperäisestä oireilusta.

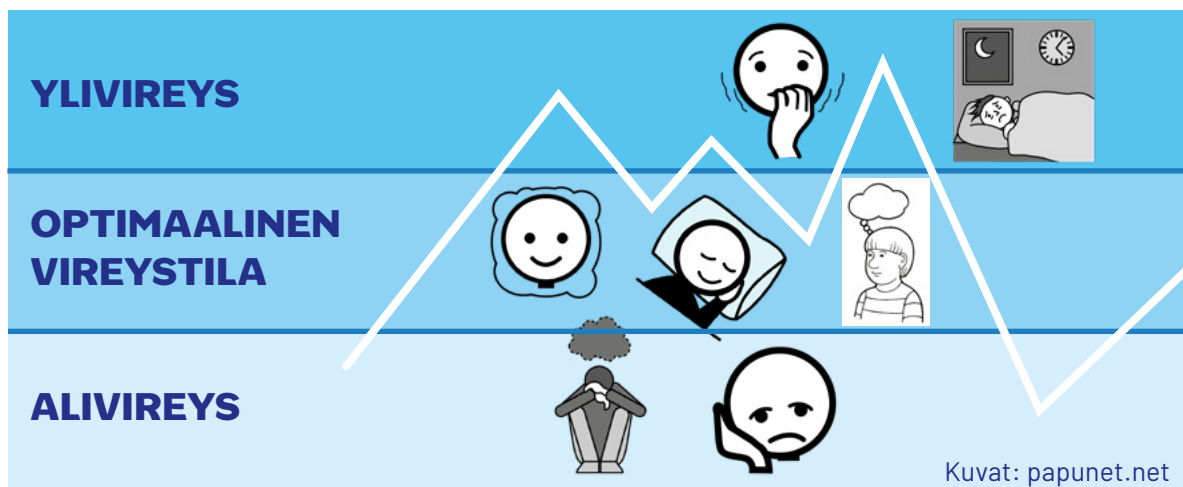
Tätä teemaa käsitellään vain vanhemmille suunnatuilla tapaamisilla. Tarkoituksena on keskustella erossaoloajan ja kotimaasta pakenemisen vaikutuksista parisuhteeseen. Lisäksi keskustellaan stressin ja traumakokemuksen vaikutuksesta parisuhteeseen ja vanhemmuuteen. Vanhemmille annetaan tapaamisella tietoa traumaperäisestä stressihäiriöstä suullisesti ja mahdollisuuksien mukaan myös omalla kielellä kirjallisesti. Kappaaleen lopussa on linkkejä useille kielille käännettyihin psykoedukatiivisiin materiaaleihin.

Vanhemmille kerrotaan vireystiloista ja vireystilan vaikutuksista toimintakykyyn ja vuorovaikutukseen. Apuna käytetään sietoikkunaa (kuva 3), joka piirretään vanhemmille paperille. Vanhemmille kerrotaan stressin tai traumaattisten kokemusten vaikutuksesta vireystasoon. Vanhempia pyydetään tunnistamaan hetkiä arjesta, jolloin vireystila on noussut tai laskenut. Tarkoituksena on, että vanhempien ymmärrys mahdollisten traumaattisten kokemusten ja stressaavan elämäntilanteen vaikutuksesta lisääntyy. Tarkoituksena ei ole lähteä tarkastelemaan traumaattisia kokemuksia tarkemmin. Tapaamisella voidaan

myös miettiä keinoja, joilla vireystilaa saataisiin nousemaan tai laskemaan tarvittaessa.

Työntekijän on tärkeää kertoa, miten merkityksellistä ennustettava ja johdonmukainen arki on niin lasten kuin aikuistenkin itsesäätelyn kannalta. Tärkeintä traumaattisista kokemuksista toipumisessa on turvallisuuden tunteen vahvistaminen, joka tapahtuu suurimmaksi osaksi arkisissa asioissa. Vanhemmille on hyvä kertoa, että traumaattisista tapahtumista tai kotimaan ikävistä tapahtumista, ei kannata puhua jatkuvasti lasten kuullen. Samoin toistuva videoiden ja kuvien katsominen kotimaan vaikeista tapahtumista, voi kuormittaa lasten ja aikuisten hyvinvointia.

Psykoedukaation tarjoamisen ei tarvitse rajoittua vain yhdelle sille suunnitellulle tapaamiselle. Voit piirtää huoneesi seinälle tai pitää mukanasi kuvaa sietoikkunasta (kuva 2) ja käydä keskustelua vireystiloista, niiden tunnistamisesta ja hallinnasta silloin kun hetki tuntuu sopivalta. Työskenneltäessä ihmisten kanssa, joiden kieli on eri kuin omasi, voit käyttää kuvia sietoikkunassa tuomaan selkeyttä asialle.

Kuva 2: Esimerkki sietoikkunasta

Alivireystila voi ilmetä mm. apaattisuutena, piittaamattomuutena, jaksamattomuutena, toivotomuutena ja keskittymisvaikeuksina. Ylivireys sen sijaan voi näkyä esim. levottomuutena, ahdistuksena, hankaluutena rentoutua, univaikeuksina, muistivaikeuksina tai nopeutuneena pulssina ja hengityksenä. Toivottava tila on optimaalinen vireystila, jossa ihmisellä on kyky säädellä tunteitaan, pystyy keskittymään, rauhoittumaan ja itse-säätely toimii.

On tärkeää kertoa vanhemmille, miten lapsetkin voivat oireilla menneitä traumaattisia tapahtumia. Vanhempien tulisi saada tietoa siitä, miten he voivat tukea lapsiaan näissä tilanteissa. Kappaleen lopussa olevasta vinkkilaatikosta löytyy omakielistä materiaalia pakolaistaustaisille

vanhemmille, joiden lapset ovat kohdanneet traumaattisia asioita.

Vanhemmille voi opettaa muutamia lyhyitä rentoutus- ja nykyhetkeen kiinnittymisen harjoituksia, joista esimerkkejä liitteessä 3. Useissa rentoutusharjoituksissa kehoitetaan laittamaan silmät kiinni. Traumatisoituneelle tämä voi aiheuttaa kuitenkin ahdistusta, joten voit ohjeistaa olemaan silmät auki tai kiinni, mikä tuntuu mukavammalta. Muista kertoa, että rentoutumisharjoitusten ei ole tarkoitus tuottaa ahdistusta, ja mikäli näin käy, voi asiakas pyytää keskeyttämään harjoituksen. Mikäli tapaamisilla ilmenee jonkun perheenjäsenen hankalaa traumaattista oireilua, tulee työntekijän auttaa asiakasta oikeanlaisen jatkotuen löytämisessä.

Vinkit:

Tampereen kaupungin mielenterveyspalveluiden internet-sivustolle on koottu tietoa mielenterveydenhäiriöstä (mm. traumaperäisestä stressihäiriöstä) eri kielillä:

Linkki: [Psykoedukaatiosta eri kielillä](#)

Tanskan Punainen Risti on tuottanut monikielisen oppaan "Guide for refugee parents", jossa ohjeistusta myös lapsen tukemiseen traumaattisten kokemusten jälkeen.

Linkki: [rodekors.dk foraldreguiden](#)

Serene-toiminta on tuottanut paljon arvokasta materiaalia mm. monikielistä tietoa hyvinvoinnin edistämisestä ja rentoutumisharjoituksia useilla kielillä

Linkki: [Mielenterveysseurat.fi](#)

Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen koordinoimassa TUULI-hankkeessa on tuotettu monikielisesti videosarja pakolaisten mielenterveyden tukemiseen.

Linkki: [Mielenterveyttä maahantuloon - videosarja pakolaiselle](#)

Tehtävä: Piirrä sietoikkuna, ja pohdi itseäsi; tunnistatko itsessäsi, milloin olet ylivireä tai alivireä. Mieti miten ylivireys tai alivireys sinussa näkyy ja missä ne kehossa tuntuvat.

Teema 5: Perheemme säännöt ja tavat

Tämän teeman tarkoituksena on keskustella perheen säännöistä ja tavoista. Yhtä lailla on tärkeää tukea perheen ennustettavaa, turvallisuuden tunnetta edistävää arkea, kuin keskustella kulttuureihin liittyvistä tavoista kotoutumisen edistämisen näkökulmasta.

Perhe Yhtenäiseksi -työskentelyn aikana keskustellaan perheelle tärkeistä kulttuurisista tai suvusta tulleista tavoista, ja siitä, miten niistä tavoista voisi pitää kiinni vielä uudessakin maassa. Tapaamisilla annetaan perheelle tilaisuus sanoittaa omaa kulttuuriaan, sen tärkeyttä ja näkymistä arjessa. Työntekijä puolestaan kertoo, miten vastaavat asiat näkyvät Suomessa. Keskustelun on tarkoitus olla avointa kokemusten vaihtamista. Keskustelun ei ole tarkoitus kehottaa perhettä toimimaan niin kuin Suomessa on totuttu toimimaan, vaan nimenomaan vaihtaa kokemuksia. Tietenkin on syytä puuttua kasvatuskäytänteisiin, mikäli ne ovat lapsille haitallisia (esim. kurittaminen).

Perheeltä on syytä kysyä, haluaisivatko he tietoa jostain tietystä asiasta suomalaiseseen kasvatuskulttuuriin tai perheiden palvelujärjestelmään liittyen. Usein perheitä on kiinnostanut keskustella mm. suomalaisesta koulujärjestelmästä, ja vanhempien vastuusta lasten koulutukseen osallistumisessa.

Tapaamisilla on tärkeää keskustella arjen rytmi-tyksen, ennustettavuuden ja johdonmukaisuuden tärkeydestä niin lasten kuin vanhempienkin hyvinvointiin liittyen. Lapset ja vanhemmat ovat kokeneet elämässään paljon muutoksia ja psykkinen kuormittavia tapahtumia. On tärkeää kertoa, miksi lasten oppimisen, terveyden ja hyvinvoinnin kannalta säännöllinen, ennustettava ja johdonmukainen arki on erityisen tärkeää (tämä on myös osa psykoedukaatiota). Mikäli lapsi ei pysty säätelmään vireystilojaan tai tunteitaan, aiheuttaa se haasteita oppimiseen, keskittymiseen, nukkumiseen ja suhteissa toimimiseen. Säännöllinen arki-rytmi, vanhempien käytöksen johdonmukaisuus ja

selkeys kodin käytännöissä tuovat lapselle turvaa, joka taas auttaa lapsia itsesääätelyssä ja lisää yleisesti toimintakykyä.

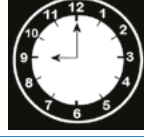
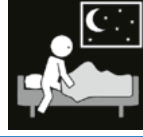
Mikäli vanhempien on hankalaa saada lapset pitämään kiinni arkirytmistä, voi lapsille tehdä esim. päiväohjelman (kuva 5), joka voi helpottaa siirtymätilanteita ja tuoda lisää ennustettavuutta arkeen. Kuvakortteja päiväohjelmaan saa helposti **papunetin kuvatyökalun** avulla. Päiväohjelman tulisi olla mahdollisimman selkeä ja helposti havainnoitava, esimerkiksi isolle kartongille tehtynä ja kodin keskeiselle paikalle kiinnitettynä se on kaikkien katsottavana.

Lapsen hankaluus säädellä toimintaansa voi tuottaa haastavaa käytöstä, johon vanhempien voi olla vaikeaa vastata johdonmukaisesti. Pysyvät säännöt tuovat lapsille turvaa, joten vanhempia kannattaa tukea kaikin keinoin siihen, että he pysyvät luomaan kotiinsa selkeyttä tuovia sääntöjä ja käytäntöjä.

Mikäli lapsen käytökseen liittyy esimerkiksi aggressiivista käyttäytymistä tai itseä vahingoittavaa toimintaa, voi vanhempia ohjeistaa pienten lasten kanssa turvalliseen syliotteeseen. Myös liikennevalokortit voivat tuoda apua vanhemmille tällaisiin tilanteisiin. Vanhemmille voi tehdä kartongille tai paperille laminoiden omat liikennevalokortit ja ohjeistaa vanhempia niiden käytössä. Liikennevalokorttien tarkoituksena, on tarjota visuaalista palautetta lapselle hänen käyttäytymisestään itsesäätelyn tueksi. Liikennevalokorteissa on kolme pyöreää korttia vihreä, keltainen ja punainen. Vihreällä kortilla annetaan positiivista palautetta, keltaisella huomautetaan lapsen käytöksestä ja punainen kortti johtaa seuraamukseen (rauhoittumishetki, tilanteesta poistuminen tms.). Vanhemmille tulee kertoa, että positiivisen palautteen antaminen vihreällä kortilla, on aivan yhtä tärkeää, ellei tärkeämpääkin kuin keltaisella kortilla varoituksen antaminen, ja lopulta punaisen kortin näyttäminen. Varmista että punaisen kortin seuraamus ei tarkoita lapsen hylkäämistä

yksin esim. jäähyllä, vaan ohjeista vanhempia pyymään tilanteissa rauhallisena, viemään lapsi rauhoittumaan esim. omaan huoneeseen ja menemään lapsen mukaan.

Mikäli lasten käytös on hyvin haastavaa, ja vanhemmat ovat neuvottomia siihen vastaamisessa, voi perheen ohjata lisätuen piiriin esimerkiksi päivähoiton palveluihin, neuvolaan, koulun oppilas-huoltoon tai kasvatus- ja perheneuvontaan.

Klo	Päiväohjelma				
7-9					
9-12					
12-14					
14-16					
16-19					
19-22					

Kuvat: papunet.net

Kuva 5 Esimerkki päiväohjelmasta

Teema 6: Vanhempien tukeminen lasten turvataitokasvatuksessa

Lasten ja nuorten turvataitokasvatus tukee kehitystä ja kasvua laaja-alaisesti. Se kehittää lasten itseluottamusta, itsearvostusta, sekä vahvistaa tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Turvataitokasvatus kannustaa puhumaan vaikeista asioista, opettaa omien rajojen puolustamista ja toisen rajojen kunnioittamista. Turvataitokasvatus myös opettaa toimimaan tilanteissa, joissa lapsi tai nuori kokee kiusaamista, häirintää, väkivaltaa tai seksuaalista hyväksikäyttöä. Turvataitokasvatuksen tavoitteena on rohkaista lapsia ja nuoria kertomaan vaikeistakin asioista aikuisille. (THL, turvataitokasvatus, hakupäivä 30.9.2021)

Turvallinen Oulu -hankkeessa on tuotettu vuonna 2021 kouluihin ja esikouluihin laadukkaat opetusmateriaalit, joissa olevia tehtäviä voi hyvin hyödyntää myös muussa lasten, nuorten ja perheiden kanssa tehtävässä työssä, ne löytyvät osoitteesta: www.turvataitokasvatus.fi, ja ovat kaikkien vapaassa käytössä.

Pakolaistaustaisissa perheissä lapset eivät useinkaan aloita opintietään esikoulusta alkaen, ja näin pääse jo varhain koulun tarjoaman tunne- ja turvataitokasvatuksen piiriin. Tämän lisäksi turvataitojen edistäminen on myös kotien tehtävä. Kuten ensimmäisessä kappaleessa totesin, maahanmuuttajataustaiset lapset ja nuoret, ovat erityisen haavoittuvassa asemassa erilaisille väkivallan muodoille. Tämän lisäksi 2021 vuoden Pelastakaa lapset ry:n tekemä selvitys ”Kuka haavoittuu verkossa” paljastaa, että etnisyyden tai kansalaisuuden vuoksi vähemmistössä olevat lapset ja nuoret törmäävät 57 % ikätovereitaan todennäköisemmin ikäviin asioihin internetissä. Selvityksen mukaan rasistinen kirjoittelu ja haukkuminen on yleistä. (Pelastakaa Lapset ry, 2021)

Turvataidoista keskustellessa, voi tueksi ottaa käyttöön liitteen 4 suojaavat tekijät ja riskitekijäkortit. Perhettä pyydetään asettamaan kortit eri puolille pöytää sen mukaan, ajattelevatko kortin olevan lasta suojaava tekijä vai riskitekijä. Harjoituksessa pysähdytään yhdessä pohtimaan, mikä

kortista tekee suojaavan- tai riskitekijän, ja miten perhe kokee, että suojaavat tekijät toteutuvat heidän kohdallaan. Harjoitusta tehdessä voidaan pohtia, onko korteista joku ajankohtainen, tai perheenjäseniä erityisesti huolestuttava. Keskustelussa voidaan puhua siitä, millaisia turvallisuuteen liittyviä käytäntöjä tai sääntöjä heillä on täytynyt kotimaassaan olla, ja onko näihin tullut Suomessa muutosta. Työntekijä voi esitellä liitteiden 5 ja 6 turvavinkkien avulla sitä, millaista ohjausta lapsille on tärkeää tarjota kotona ja koulussa.

Kaikilla pakolaistaustaisilla vanhemmilla ei ole välttämättä itsellään paljoa tietoa digitaalisen ympäristön käytännöistä, vaaroista tai miten suojella ja ohjata lapsiaan siinä. Vanhemmille tiedon tarjoaminen, tuki perheen yhteisten digikäytäntöjen luomiseen ja yhteinen keskustelu siitä miten toimia, jos jotain ikävää sattuisi on tarpeellista. Koko Perhe Yhtenäiseksi- malli itsessään pyrkii perheen keskinäisen vuorovaikutuksen ja tunneilmaisun vahvistamiseen.

Osalla vanhemmista ei ole tietoa ikärajoista ja niiden merkinnöistä. Tällaisissa tilanteissa työskentelyssä voidaan käydä yhdessä läpi sisältömerkintöjä ja ikärajoja esimerkiksi Kansallisen audiovisuaalisen instituutin sivuston materiaalien avulla, voit tulostaa tapaamiselle julisteen ikärajoista ja sisältömerkinnöistä kavi.fi nettisivustolta. **Linkki: Kavi: tietoa ikärajoista juliste**

Työskentelyn aikana on tärkeää keskustella internetinkäytön pelisäännöistä yhdessä. Tueksi keskusteluun löytyy välttämättä tehtäviä liitteistä 7 ja 8. Keskusteluiden ja harjoitusten avulla selvitetään, millaisia sääntöjä perheellä on jo olemassa kännykän tai netin käytölle, millaisia kuvia ja tietoja siellä voi jakaa, ja miten huomioida, että arki pysyy tasapainoisena eikä media vie liiaksi aikaa muilta tärkeiltä asioilta. Keskusteluissa media-arjen tasapainottamisessa voi hyödyntää liitteen 9 kuvaa ja vinkkejä vanhemmille turvalliseen ja tasapainoiseen media-arkeen.

Perhettä on tärkeää opastaa myös siinä, miten tulisi toimia, jos internetissä tapahtuu jotain ikävää. Perheelle on tärkeää esitellä liitteen 10 netin turvaohjeet. Liitteestä 11 löytyy tarkempi ohjeistus siitä, miten vanhempi voi tukea lastaan vaikeissa virtuaalimaailmaan liittyvissä asioissa ja mistä lisäapua löytyy.

Vanhempia tulee kannustaa suhtautumaan digimaailmaan avoimesti ja uteliaasti, ja muistuttaa mitä kaikkea hyvää digimaailma tuo tullessaan. Sen kautta sukulaiset ja ystävät kaukaa saadaan lähelle, pidetään yhteyttä kavereihin, pelataan myös opettavaisia ja kehitystä tukevia pelejä, tehdään koulutehtäviä ja opitaan uutta maailmasta. Keskusteluissa tulee korostaa, että tärkein lapsen ja nuoren turvataito on hyvä ja avoin keskusteluyhteys vanhempiin.

Teema 7: Perheemme kotoutuminen Suomeen

Kotoutumisen tavoitteena on, että maahan muuttanut kokee olevansa yhteiskunnan täysivaltainen jäsen, jolla on uudessa kotimaassa tarvittavia tietoja ja taitoja. Kotoutuminen on pitkä prosessi, sen kesto on yksilöllinen ja kotoutumisprosessi voi kestää vuosia. Siihen liittyy monenlaisia, keskenään ristiriitaisiakin psyykkisiä prosesseja. Henkilö voi tuntea tunteita kiitollisuudesta ja tyyneydestä, koti-ikävään ja pelkoon. Kotoutuminen vaatii muutosta ja sopeutumista uuteen tilanteeseen. Ihmisen ihmissuhteet ja sosiaaliset taidot suojaavat mielenterveyden ongelmilta. Sopeutumista uuteen maahan voidaan kuvata kolmivaiheisen prosessin kautta:

Saapumisvaihe: ihmisen elämän ulkoiset olosuhteet (koti, ystävät, maisema, kieli) muuttuvat. Tämä saattaa herättää pelon, vierauden, hämmennyksen ja avuttomuuden tunteita.

Kohtaamisvaihe: ihminen havainnoi uuden maan olosuhteita ja vertaa niitä kotimaahan.

Taakse katsomisen vaihe: ihminen pystyy yhdistämään uuden ja vanhan kulttuurin piirteet itselleen sopivaan muotoon. (thl.fi, hakupäivä 14.2.2022)

Tapaamisella käydään kotoutumiskaaren avulla keskustelua perheenjäsenten psyykkisen kotoutumisen vaiheista. On huomioitavaa, että

niissäkin tapauksissa, joissa perheenjäsenet tulevat Suomeen yhtä aikaa, psyykkisen kotoutumisen prosessi on aina yksilöllinen. Eriaikaisen kotoutumisen huomioiminen on erityisen tärkeää silloin, kun yksi tai useampi perheenjäsen on tullut Suomeen muita aiemmin. Eriaikainen kotoutuminen aiheuttaa usein ristiriitoja perheenjäsenten välille. Tarkoituksena on ymmärryksen lisäämisen avulla kannustaa perheenjäseniä tukemaan toisiaan kotoutumisprosessin eri vaiheissa.

Tapaamisilla on tarkoitus keskustella sopeutumisesta Suomeen tähän mennessä - mitkä asiat ovat Suomeen tulon jälkeen tuntuneet helpoilta ja mitkä hankalilta? Työskentelyssä voi käyttää tukena myös tunnekortteja. Perheenjäseniä ja etenkin lapsia, voi kannustaa piirtämään kuvia heidän oman kotoutumisensa eri vaiheista ja pohtimaan niihin sopivia tunteita tunnekorttien avulla.

Kappaleen lopussa olevasta vinkkilaatikosta löytyy kotoutumiskaari eri kieliversioineen. Kotoutumiskaaren läpikäymisessä kannattaa hyödyntää Serene-toiminnan materiaaleja, joissa yksityiskohtaisesti kuvaillaan, miten työntekijä voi käydä läpi kotoutumiskaaren eri vaiheita läpi asiakkaidensa kanssa. Perheen kanssa yhdessä työskennellessä, on tärkeää huolehtia, että jokainen saa äänensä kuuluviin. Keskustelussa on hyvä muistuttaa, että tunteet ja kokemukset voivat olla hyvinkin yksilöllisiä uuteen elämään sopeutuessa.

Vinkki:

Kotoutumiskaari löytyy eri kieliversioina Suomen Punaisen Ristin internet-sivustolta.

Linkki: <https://rednet.punainenristi.fi/kotoutumiskaari>

Serene-toiminnan materiaaleista löytyy ohjeita kotoutumisprosessin käsittelyyn.

Linkki: [Maahanmuuton vaiheet ja tunteet, työntekijän tueksi](#)

Linkki: [Maahanmuuton vaiheet ja tunteet, materiaalia asiakkaille](#)

Teema 8: Jatkotukitoimien selvittäminen, perheterapeuttisen keskustelutuen arviointi

Viimeiselle tapaamiselle osallistuu koko perhe. Tarkoituksena on työskentelyn laadukas lopettaminen, jatkotuen kartoittaminen sekä vahvuuksiin esiin nostaminen. Tälle tapaamiselle voi jättää aikaa vapaamuotoisemmalle kahvittelulle ja keskustelulle. Tätä tapaamista varten voi etukäteen kysyä lapsilta ja vanhemmilta toiveita, mitä viimeisellä tapaamisella yhdessä tehdään tai onko vielä asioita, joihin he haluaisivat palata.

Mikäli perhe kokee yhä tarvitsevänsä tukea perheensä asioihin, on syytä tehdä perheen kanssa yhdessä yhteydenotto jatkotuen tarjoajaan. Pakolaistaustaiset henkilöt ovat saaneet oleskeluluvan Suomeen, ja heillä on oikeus käyttää kaikki suomalaisen yhteiskunnan palveluita. Saattaen vaihtaminen, on perheelle mukavin tapa siirtyä

jatkotukitoimiin. Samalla saadaan välitettyä arvokasta tietoa jatkotyöskentelyä varten.

Viimeiselle yhteiselle tapaamiselle työntekijä kirjoittaa perheelle kirjeen. Kirjeessä työntekijä kokoaa perheen ja jokaisen perheenjäsenen voimavaroja sekä vahvuuksia, sekä kiittää perheen osallistumista työskentelyyn. Kirjeessä on tärkeää mainita jokainen perheenjäsen nimeltä. Kirje luetaan ääneen tapaamisella, jolloin perhe saa kuulla kirjeen sisällön tulkittuna. Tätä kirjettä työntekijänä voit pohjustaa pohtimalla perheen ja perheenjäsenten vahvuuksia kirjoittamalla niitä ylös jokaisen tapaamisen jälkeen. Liitteessä 12 löytyy esimerkki kirje perheelle. Kirje on kirjoitettu samalle fiktiiviselle perheelle, jonka elämänjona löytyy kuvasta 1.

Vinkki:

Kootkaa lista teidän alueenne lapsiperheille tarkoitetuista palveluista. Lisätkää listaan viranomaispalvelut (esim. perheneuvonta, perhetyö, kotipalvelu) sekä mahdolliset järjestöjen ja seurakuntien palvelut.

Miettikää missä tilanteissa mikäkin tuen muoto olisi toimivin. Listatkaa kunkin tukimuodon alle myös yhteystiedot, sekä miten asiakasperhe voi hakeutua kyseisen tuen piiriin (hakemus, ajanvaraus vai muu kanava).

5. Tuloksia ja pohdintaa

Tässä kappaleessa arvioidaan Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmän vaikuttavuutta saatujen tulosten valossa. Ensimmäisessä osiossa tarkastellaan Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa tehtyä tilastollista seurantaa, ja nostetaan esiin suoria kommentteja, joita Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluiden asiakasperheet ovat työskentelystä antaneet. Toisessa osiossa tarkastellaan PALOMA-osaamiskeskuksen tekemien haastatteluiden tuloksia. PALOMA-osaamiskeskus haastatteli vuonna 2020 Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmään koulutettuja ammattilaisia sekä työskentelyyn osallistuneiden perheiden vanhempia. Viimeisessä osiossa annetaan suosituksia Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmän hyödyntämiseen.

Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluiden tilastot

Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa on seurattu perheisiin panostavien toimien

tilastollisia vaikutuksia perheiden tarvitsemiin palveluihin tai lastensuojeluasiakkuuksiin nähdessä. Perheisiin panostavat toimet sisältävät Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmän lisäksi jokaiselle perheelle tehtävän perheen kotoutumissuunnitelman, sekä räätälöityä perheille tarjottavaa tukea tilanteissa, joissa perheet eivät halua lähteä pitkäkestoisempaan työskentelyyn. Näiden perheisiin panostavien toimien tuloksia esitellään taulukossa kolme.

Edellä esiteltyjen toimien käynnistymisen jälkeen Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa on tehty seurantaa asiakasperheiden lastensuojeluasiakkuuksien, sekä perhetyön asiakkuuksien määristä. Verratessa syyskuun 2020 tilastoja vuoden 2021 heinäkuun tilastoihin huomataan, että lastensuojelun avohuollon palveluiden tarve on laskenut noin puolella ja perhetyön tarve on laskenut miltei neljännesosaan aiemmasta. Tulokset rohkaisevat panostamaan perheiden varhaiseen tukeen.

OULUN KAUPUNGIN MAAHANMUUTTAJAPALVELUIDEN ASIAKASPERHEILLE MYÖNNETTY PALVELUT	9/2020	7/2021
Lastensuojelun avohuollon palvelu	11.39%	5.66%
SHL Perhetyö	12.66%	3,77%
Tehostettu perhetyö	2.53%	1.89%

Taulukko 3: Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluiden tilastot perheiden palveluista

Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluiden asiakkaat ovat kuvailleet työskentelymenetelmää seuraavin tavoin:

"Sukupuutyöskentelyt oli tosi hyvä. Se muistutti minua minun tarinastani ja menneisyydestäni. Pystyin muistelemaan myös hyviä asioita vanhasta elämästäni."

"Sukupuun tekeminen oli tärkeää. Yksin en olisi asioita muistanut. On tärkeää muistaa."

"Pidin tärkeänä keskusteluita lasten kasvatuksesta. Pidin tärkeänä sitä, että puhuttiin suomalaisesta koulutusjärjestelmästä."

"Oli tärkeää puhua yhdessä meidän kulttuurin ja suomalaisen kulttuurin tavoista. Tuntui, että me opittiin sinulta suomalaisista tavoista ja kulttuurista, ja sinä opit meiltä meidän kulttuurista."

"Tunnekorteilla työskenteleminen oli hyödyllistä. Omien tunnekorttien saaminen kotiin, on tehnyt tunteista puhumista kotonamme helpommaksi."

Lapsen kommentti: "Tietomaassa käyminen oli parasta. Tykkäsin myös tunnekorteilla tehdyistä harjoituksista ja leikeistä."

PALOMA-osaamiskeskuksen teettämien haastatteluiden tuloksia

Yhteistyössä PALOMA-osaamiskeskuksen kanssa Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmää levitettiin myös Kokkolan, Kajaanin ja Pudasjärven maahanmuuttajapalveluihin syksyllä 2020. Osana yhteistyötä ammattilaisille järjestettiin toimintamallin käyttöönottoa tukeva koulutus ja ohjausta. Käyttöönoton jälkeen PALOMA-osaamiskeskus haastatteli ammattilaisia heidän käyttöönoton kokemuksistaan, sekä kolmen asiakasperheiden vanhempaa/vanhempia, jotka olivat osallistuneet mallin mukaiseen työskentelyyn.

Asiakasperheiden haastatteluihin osallistui kolmen perheen vanhemmat, jotka olivat osallistuneet työskentelyyn. Kaikki perheet olivat perheen yhdistämisen kautta tulleet perheitä. Työskentelyn päättymisestä oli kulunut vuosi. Vanhempien kokemukset olivat hyviä ja työskentely koettiin tärkeänä ja auttavana.

Vanhemmat kokivat saaneensa tukea erityisesti vanhemmuuteen. Vanhemmat kertoivat, että heidän ymmärryksensä suomalaista kasvatuskulttuuria kohtaan oli lisääntynyt ja samoin ymmärrys omasta vastuusta vanhempana oli kasvanut. Vanhempien haastatteluissa nousi esille, että erot kotimaan ja Suomen kasvatuskulttuurin ja -ympäristön välillä olivat isot ja vanhemmuus Suomessa koettiin ajoittain vaikeana. Lisäksi vanhemmat olivat saaneet neuvoja psyykkisesti oireilevan lapsen tukemiseen arjessa.

Toinen merkityksellinen asia, jonka vanhemmat nostivat tärkeimpänä työskentelystä, oli tunnetyöskentely. Tunnetyöskentely, tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen sekä tunteiden sanottaminen lapsille, oli haastatelluille vanhemmille uutta. Haastatteluista kävi ilmi, että tunteista puhuminen lasten kanssa oli jäänyt kaikissa perheissä osaksi arkea ja tunnekortteja käytettiin lasten kanssa edelleen. Perheet kokivat, että koko perheen tunneilmaisu oli vahvistunut.

Menetelmistä etenkin sukupuun tekeminen koettiin merkityksellisenä. Sukupuutyöskentelyn kautta vanhempien ymmärrys oman lapsuuden vaikutuksesta omaan vanhemmuuteen lisääntyi. Erityisesti tärkeänä sukupuutyöskentelyä pidettiin lasten vuoksi, koska sukupuun kautta lasten kanssa oli helpompi keskustella kotimaahan jääneistä läheisistä. Haastatteluissa nousi myös esille, että työskentely vahvisti myös vanhempien keskinäistä ymmärrystä. Vanhempien kertomana perheiden elämässä oli tapahtunut niin paljon, että asioita helposti myös unohtui. Tärkeänä koettiin, että elämänjanatyöskentelyssä käytiin läpi myös vaikeita kokemuksia.

Haastatteluissa ammattilaiset kertoivat kokevansa työskentelymenetelmän tarpeellisenä lisänä maahanmuuttajapalveluihin. Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmän perhekeskeisyys ja lasten esiin nostaminen nähtiin tärkeänä. Ammattilaiset nostivat esille, että lasten systemaattinen kohtaaminen heidän työssään on vähäistä ja malli mahdollistaa tämän. Menetelmä nähtiin hyvänä perheen kotoutumissuunnitelman rinnalla.

Ammattilaiset kokivat, että työskentelyn aloittaminen vei paljon työaikaa. Ammattilaiset ottivat Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmän käyttöön perustyötehtävien rinnalla. Koulutus ja ohjaus koettiin tarpeellisina, koska malli hyödyntää työvälineitä, jotka olivat osalle ammattilaisista uusia. Opas tuki työskentelymenetelmän käyttöönottoa ja etenkin oppaan taulukko, joka esittelee työskentelyn teemat ja menetelmät koettiin hyödyllisenä. Ammattilaiset kertoivat, että aloituksen jännityksen jälkeen työskentely helpottui, koska asiakasperheet ottivat työskentelyn hyvin vastaan ja olivat innostuneita.

Ammattilaiset kokivat, että Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmä sopii kaikille pakolaistaustaisille perheille. Ammattilaiset näkivät, että työskentelymenetelmän hyödyntämiselle olisi jatkossa tarvetta, mutta sen vaatima henkilöstöresurssi huoletti. Työskentelymenetelmän mukainen työskentely lisäsi ammattilaisten ymmärrystä asiakkaita kohtaan, mikä tuki myös heidän perustyötään.

Suosituksia Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmää hyödyntäville

Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmä on kehitetty erityisesti pakolaistaustaisten perheiden tarpeisiin. Kotoutumisen alkuvaiheen palveluissa, voidaan hyödyntää Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmää ennaltaehkäisevän työn muotona. On ensiarvoisen tärkeää nähdä myös lapset ja perheet kokonaisuutena kotoutumispalveluissa. Perheiden hyvinvointia lisäämällä, lisätään myös siinä olevien yksilöiden toimintakykyä.

Myös muissa, kuin kotoutumiseen erikoistuneissa palveluissa, tarvitaan osaamisen vahvistamista pakolaisperheiden tuen tarjoamiseen liittyen.

Pakolaistaustaisilla perheillä on oikeus kaikkiin samoihin palveluihin, kuin kantaväestölläkin. On tärkeää, että kaikissa lapsiperheiden palveluissa pystytään tarjoamaan moninaisiin tarpeisiin niitä vastaavia palveluita. Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmällä voidaan vahvistaa lapsiperheiden kanssa työtä tekevien valmiuksia kohdata pakolaistaustaisia perheitä.

Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmä sopii hyvin myös muiden kohderyhmien kanssa tehtävään työhön. Teemat ovat suurelta osin sellaisia, jotka koskettavat ihan kaikkia perheitä. Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmän käyttöönottavien organisaatioiden olisi syytä varata työntekijöilleen aikaa työskentelymenetelmään perehtymiseen ja toteuttamiseen. Laadukas työnohjaus on tärkeää työskentelymallia hyödynnettäessä.

Lisätietoa:

Apua Auttajalle – Myötätuntuupumuksen ja sijaistraumatisoitumisen psykofysiologia, Babette Rothschild & Marjorie L.Rand. Traumaterapiakeskus. 2010.

Kiintymyssuhteet elämänkaareissa, Jari Sinkkonen. Kustannus Oy Duodecim. 2019.

”Jatkuva huoli, ikävä ja suru” – Kokemuksia perheenyhdistämisestä. Vantaan kaupunki & Socca, 2013.

Linkki: Raportti pakolaisen perheenyhdistämishojelman kautta tulleiden perheiden haastatteluista

Refugee Family reunification and mental health in resettlement. Choummavong, C ym., Kotui: New Zealand Journal of Social Sciences online, Vol 9, No2, s. 89-100:

Linkki: Artikkelin pakolaisperheiden kotoutumisesta perheenyhdistämisen jälkeen

Turvallinen Oulu-hankkeen tuottamaa materiaalia löydät turvataitokasvatus.fi sivustolta.

Kiitokset

Olen saanut Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmän kehittämiseen valtavasti tukea, kannustusta, rohkaisua ja käytännön apua. Yksin en olisi koskaan päässyt tähän pisteeseen. Olen valtavan kiitollinen saamastani tuesta. Haluankin kiittää niitä yhteistyökumppaneita ja henkilöitä, jotka ovat auttaneet minua matkallani.

Oulun kaupunki on työnantajana tarjonnut minulle mahdollisuuden laadukkaaseen kaupungin sisäiseen julkisen sektorin perheterapiakoulutukseen. Sitä ilman Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmä ei olisi koskaan syntynyt. Perheterapiakoulutuksen kouluttajat, ovat tarjoamansa opetuksen lisäksi, olleet mukana kommentoimassa ja kannustamassa Perhe Yhtenäiseksi-työskentelymenetelmän kehittämässä, myös opintojeni jälkeen.

Oulun kaupungin hyvinvointipalveluissa uskottiin tähän työskentelymenetelmään ja annettiin minulle mahdollisuus työskennellä perheiden kanssa Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmää käyttäen. Tällainen perheterapeuttinen pakolaisperheiden kanssa tehtävä ennaltaehkäisevä työ nähtiin Oulun kaupungilla niin merkityksellisenä, että siitä tehtiin pysyvä osa maahanmuuttajapalveluiden toimintaa.

Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluiden palveluesimies Anu Holappa, on kannustanut, haastanut ja innostanut minua kehittämistyössä. Anu uskoi tähän työskentelymenetelmään ja puhui sen käyttöönoton puolesta. Kollegani maahanmuuttajapalveluissa ovat olleet korvaamaton tuki ja apu. Erityiskiitos Karoliina Keinäselle, joka on lukenut kaikki versiot tästä oppaasta, innostunut Perhe Yhtenäiseksi-työskentelymenetelmästä kanssani, ja on aina ollut valmis pohtimaan ja vaihtamaan ajatuksia sen sisällöistä.

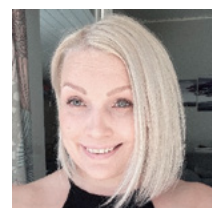
Terveysten- ja hyvinvoinninlaitoksen PALOMA-osaamiskeskustoiminnalla on ollut merkittävä vaikutus Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmän kehittymisessä ja leviämisessä. PALOMA2- hanke nosti Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmän kouluttamisen ja arvioimisen yhdeksi hankkeen pilotiksi. Tätä koulutusta varten, kirjoitin ensimmäisen version työntekijän oppaasta. PALOMA-osaamiskeskuksen työntekijät ovat auttaneet menetelmästä tiedottamisessa myös valtakunnallisesti, sekä tsempanneet, kannustaneet ja kommentoineet, jotta Perhe Yhtenäiseksi työskentelymenetelmä on tänä päivänä tässä pisteessä.

Kiitos Turvallinen Oulu- hankkeelle ja hankkeen rahoittajalle Opetus- ja kulttuuriministeriölle siitä, että Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmän kehittäminen ja oppaan tuottaminen nähtiin hankkeessa tärkeänä. Kiitos koko työryhmälle kannustuksestanne, sekä arvokkaista neuvoistanne, kommenteistanne, oikoluvusta ja erityisesti turvataitokasvatus teemaan liittyvästä asiantuntijuudestanne, jonka avulla työskentelymallilla on voitu vastata myös uusiin tärkeisiin tarpeisiin.

Olen tätä opasta rakentaessani pyytänyt kommentteja ja palautetta arvostamiltani ammattilaisilta. Olen valtavan kiitollinen saamastani palautteesta ja ohjauksesta. Ne ovat auttaneet minua saamaan tästä oppaasta parhaan mahdollisen.

Kiittäen,

lida-Maria Bimberg

Liitteitä ja työkaluja

Liite 1 Oulun kaupungin haastattelupohja perheen kotoutumissuunnitelman tekoa varten

Perheen kotoutumissuunnitelma

Kohta 1 kysymykset liittyvät parisuhteeseen, vanhemmuuteen ja koko perheen arkeen.
Kohta 2 kysymykset liittyvät lapsen asioihin.

Tarkoituksena laittaa tummennetut kohdat otsikoiksi. Nämä kirjaukset tehdään ”nykytilanteen kuvaus” laatikkoon effican perheen kotoutumissuunnitelma pohjalle. Tummennettujen kohtien alla olevat kysymykset, on tarkoitettu työntekijälle keskustelun tueksi. Ei ole tarkoitus, että jokainen kysymys kirjoitetaan sellaisenaan ja siihen vastaus. Kysymysten avulla saadaan avattua kyseistä teemaa.

1. Vanhemmuuteen, parisuhteeseen ja koko perheeseen liittyvät asiat

Perheen kokoonpano

- Ketkä kuuluvat perheeseen?
- Ketkä heistä asuvat täällä samassa asunnossa (nimet ja sukulaisuussuhde), Ketkä asuvat toisessa osoitteessa ja ketkä jossain toisessa maassa?
- Onko Suomessa muita sukulaisia?
- Onko perheellä huolta sukulaisista muissa maissa? Millaisia huolia?

Muutto ja siihen sopeutuminen

- Millainen perheen tilanne oli lähtömaassa ennen muuttoa?
- Millainen muuttomatka oli? Tulivatko kaikki perheenjäsenet samanaikaisesti? Jos eivät, miten ja millaisin väliajoin?
- Mitä tärkeää jäi kotimaahan?
- Miten huoltajat ovat kokeneet muuton ja sen tuomat muutokset? Mistä asioista ovat tyytyväisiä Suomessa?

Perheen toiveet tulevaan

- Perhe on nyt asettumassa Suomeen. Ovatko he asettumassa tänne pysyvästi vai toivovatko paluumuuttoa?
- Millaisia toiveita ja tavoitteita eri perheenjäsenillä on nyt, kun he asuvat Suomessa? Miten he ajattelevat pääsevänsä tavoitteisiin?

Arjen hallinta

- Millainen arkirytmisi on? Tuntuuko arki mielekkäältä?
- Keneltä saa apua arkeen, jos tarvitsee?

Avoliitto/parisuhde

- Kun ajattelet perhettäsi, mistä asiasta olet iloinen? Mistä asiasta olet surullinen tai huolissasi?
- Miten ja kenen kanssa pystyt puhumaan perheen huolista?
- Tuntuuko perhe elämä turvalliselta? Tuleeko jostain turvaton olo?
- Onko kummallakin puolisoilla oma pankkitili, -kortti ja tunnukset?
- Miten perheessä päätetään yhteisistä asioista?

Vanhemmuus

- Miten vastuu lasten hoitamisesta ja kasvatuksesta on jakautunut? Tuntuuko roolien jako sujuvalta?
- Onko apua saatavilla tarvittaessa?
- Mitä huoltajat tietävät siitä, miten lapsia Suomessa kasvatetaan? Onko siinä jotain, mikä hämmentää?
- Millaisia asioita huoltajat pitävät tärkeinä opettaa lapsilleen?
- Miten uskonto tulee esiin lasten kasvatuksessa?
- Tarvitsevatko huoltajat apua, tukea tai neuvoja lasten kasvatuksessa?
- Kuinka hyvin vanhemmat tuntevat päiväkodin/koulun toimintaa?
- Tietävätkö he, missä he voivat keskustella lastenkasvatuksen ja kehityksen huolista (esim. neuvolassa, päiväkodissa, koulun opettajan tai psykologin kanssa)?

2. Lapseen liittyvät asiat (jokaisen lapsen kohdalta selvitetään asiat erikseen)

Vaiheet ennen Suomeen tuloa

- Missä maissa on asunut?
- Onko ollut aina nykyisten huoltajiensa kanssa?
- Mitä muita kieliä on oppinut?
- Onko käynyt koulua muissa maissa? Miten monta vuotta on käynyt koulua?

Kokemus muutosta

- Miten lapsi on kokenut maahan muuton?
- Onko lapsi muuttanut tai muuten reagoinut muuttoon?
- Entä onko matkan aikana, kotimaan tilanteen kriisiytymisen jälkeen lapsessa tapahtunut muutoksia tai onko lapsi muutoin selvästi reagoinut matkan aikana muutoksiin?

Lapsen terveys

- Onko lapsi ollut terve? Onko ollut vakavia sairauksia tai tapaturmia? Onko vanhemmilla lapsen terveyteen liittyviä huolia?
- Onko havaittu kehitys- tai oppimisongelmia?
- Onko lapsi nähnyt tai kokenut jotain traumaattista? Milloin?

Päiväkoti

- Käykö lapsi päiväkodissa (koko-/osapäiväisesti)? Jos ei, miksi?
- Viihtyykö lapsi päiväkodissa?
- Onko päiväkotia vanhempien mielestä lapselle hyvä paikka olla?
- Onko lapsella siellä kavereita?
- Onko vanhemmilla päiväkotiin liittyviä huolia?

Koulu

- Missä lapsi on koulussa, millä luokalla? Miten koulu sujuu?
- Jos lapsi on käynyt koulua lähtömaassa, miten koulu sujui siellä?
- Oppiko lapsi helposti asioita omalla äidinkiellään/muilla kielillä?
- Pitikö lapsi koulunkäynnistä aikaisemmin?
- Missä oppiaineissa lapsi oli/on hyvä/mistä tykkää?
- Saiko lapsi aikaisemmassa koulussa kavereita?
- Onko lapsella nyt koulussa kavereita?
- Osallistuuko lapsi oman uskonnon tunneille?
- Onko vanhemmilla kouluun liittyviä huolia?
- Osaavatko vanhemmat asioida koulun/päiväkodin kanssa (WILMA, nettisivut, ilmoittautumiset jne.)?
- Tietävätkö vanhemmat, mistä voivat saada apua, jos lapsella on kouluun tai oppimiseen liittyviä ongelmia (koulun opettaja, oppilashuolto)?

Kielitaito

- Mitä kieliä lapsi puhuu kotona?
- Vanhempien arvio lapsen kotikielten tasosta ja suomen kielen tasosta?
- Saako lapsi koulussa oman äidinkielen opetusta ja S2-opetusta?
- Tietävätkö vanhemmat, miten voivat auttaa lasta kehittämään kotikieltään ja siten kaksikielisyyden kehittymistä?
- Joutuvatko vanhemmat käyttämään lapsia tulkkeinaan eri tilanteissa?

Lapsen sosiaalinen kehitys

- Miten lapsi tulee toimeen sisarustensa kanssa?
- Onko hänellä kavereita?
- Onko koulussa/päiväkodissa ollut kiusaamista?
- Tietävätkö vanhemmat, mihin olla yhteydessä, jos lasta kiusataan?
- Onko lapsella harrastuksia? Jos ei, miksi? Oliko lapsella harrastuksia ennen Suomeen saapumista?
- Miten lapsi viettää vapaa-aikaansa? Onko vanhemmilla huolia vapaa-ajanviettoon ja kavereihin liittyen?

Lapsen luonne, vahvuudet ja tuen tarve

- Mistä lapsi tykkää? Missä hän on hyvä? Mistä hän on kiinnostunut?
- Mitkä asiat hän kokee hankalaksi ja vaikeaksi?

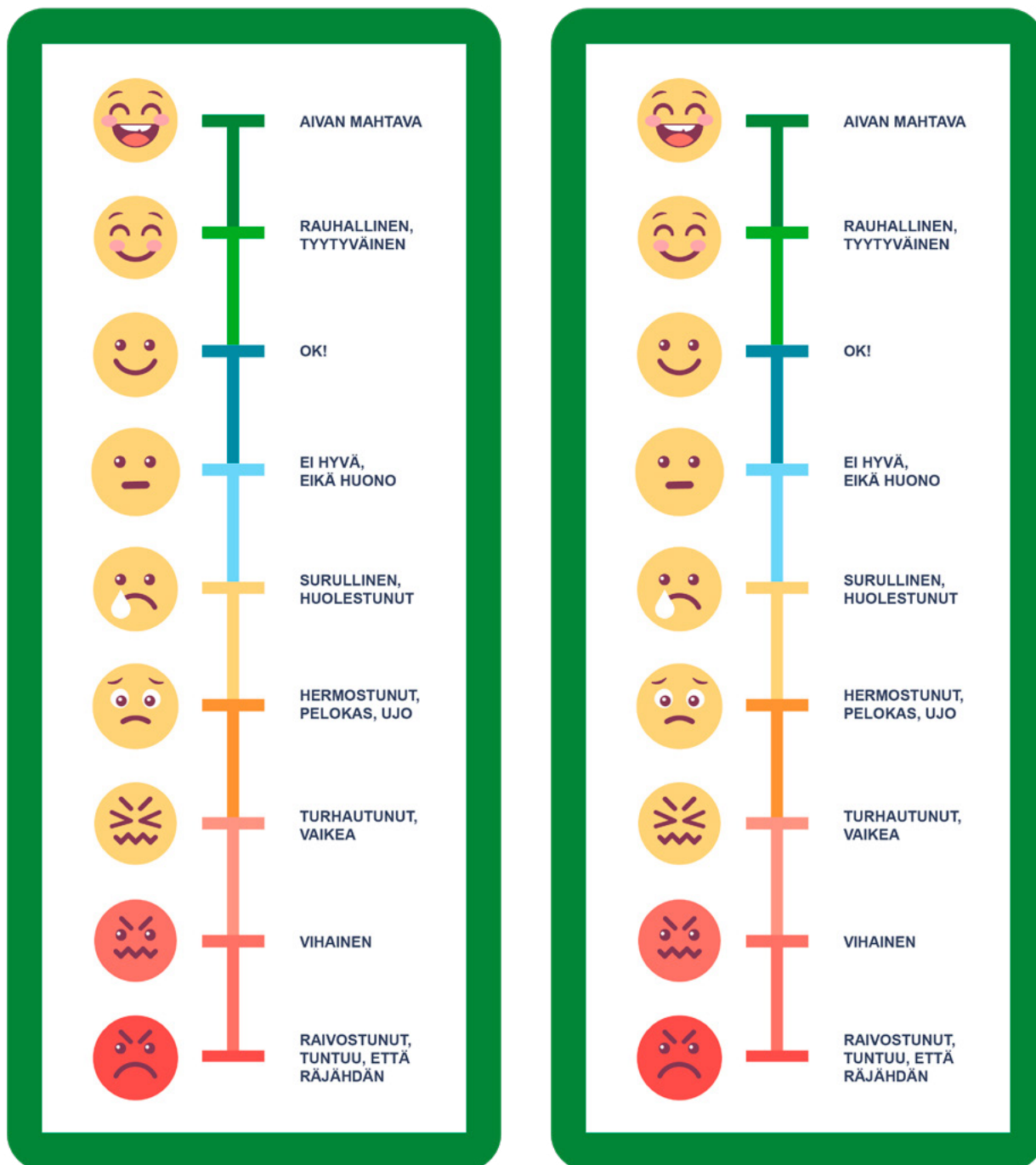
Lapsen kasvatukseen liittyvät kysymykset

- Mitä huoltajat pitävät tärkeinä lapsen kasvatuksen periaatteinaan?
- Näkyykö uskonto lapsen kotikasvatuksessa, miten?
- Onko huoltajilla lapsen kanssa ristiriitoja kotona? Miten riitoja ratkaistaan kotona?
- Haluaisivatko huoltajat keskustella lähemmin huolistaan lapseen liittyen?

Lapsen tunneilmaisu ja siihen vastaaminen

- Jos lapsi suuttuu/kiukustuu, millä tavalla tämä näkyy hänestä? Miten vanhemmat reagoivat lapsen kiukkuun, miten kiukku saadaan laantumaan?
- Jos lapsi on surullinen, millä tavalla tämä näkyy hänestä? Keneltä/mistä lapsi hakee lohdutusta? Millä tavalla vanhemmat reagoivat lapsen suruun, miten saada suru helpottumaan?
- Jos lapsi on iloinen/innostunut, miten tämä hänestä näkyy?
- Jos lasta pelottaa, miten tämä hänestä näkyy? Mikä rahoittaa pelkoa? Mistä/kenestä lapsi hakee turvaa?
- Onko vanhemmilla halua saada tietoa siitä, miten lasta voi tukea tunteiden käsittelyssä?

Liite 2 Tunnemittari

Liite 3 Rentoutusharjoituksia

Lyhyitä rentoutusharjoituksia

5 sormen onnellisuusharjoitus

Harjoituksella vahvistetaan myönteisiä tunnetiloja, rentoutumista, rauhoittumista ja hyvään keskittymistä. Pyydä asiakasta ensin ottamaan mukava asento, rauhoittumaan ja rentoutumaan. Pyydä asiakasta hengittämään syvään ja rauhallisesti silmät suljettuina (silmät voivat olla myös auki, jos silmien kiinni pitäminen tuntuu epämuksalta). Tehkää yhdessä muutama voimakas sisään- ja uloshengitys. Harjoituksessa nostetaan yksi sormi kerrallaan ylös ja mietitään vuorollaan jokaiselle sormelle vastausta omaan kysymykseensä:

1. Mikä on elämässäni tällä hetkellä hyvin?
2. Mistä olen elämässäni tällä hetkellä onnellinen?
3. Mikä on minulle tällä hetkellä elämässäni tärkeää?
4. Mistä olen tällä hetkellä elämässäni kiitollinen?
5. Miltä minusta tuntuu juuri nyt?

Omaan hengitykseen keskittyminen laskemalla

Huomion tuominen omaan kehoon ja hengitykseen on yksi helpoin ja nopein tapa harjoitella tietoista läsnäoloa ja rauhoittumista. Hengitetään hitaasti sisään ja ulos nenän kautta 5 – 10 kertaa. Yritetään tehdä uloshengityksestä aina pidempi kuin sisäänhengityksestä. Nostetaan yksi sormi ylös jokaisen uloshengityksen jälkeen.

Ympäristön havaitseminen

Aseta pöydälle erilaisia esineitä ja pyydä osallistujia valitsemaan haluamansa esine. Pyydä osallistujia laskemaan jalkapohjansa maahan ja ottamaan hyvä asento. Pyydä osallistujia hengittämään rauhallisesti ulos ja sisään muutaman kerran. Pyydä osallistujia kuuntelemaan hetki ympäröiviään ääniä, pyydä osallistujia nyt valitsemaan yksi ääni, johon keskittyvät. Pyydä sitten osallistujia erittelemään miltä ääni kuulostaa (nopea, hidas, kova, hiljainen, ärsyttävä, miellyttävä jne.). Seuraavaksi pyydä osallistujia tunnustelemaan kädessä olevaa esinettä, pyydä heitä erittelemään mielessään sen ominaisuuksia (pehmeä, kova, kylmä, lämmin jne.). Pyydä osallistujia nyt katsomaan ympärilleen ja valita kohteen, jota haluavat tarkastella, pyydä heitä mielessään erittelemään sen ominaisuuksia (väri, muoto, kaunis, ruma jne.).

Lähde: Turvataito- ja kehotunnekasvatuksen opetusmateriaali, esiopetus, www.turvataitokasvatus.fi

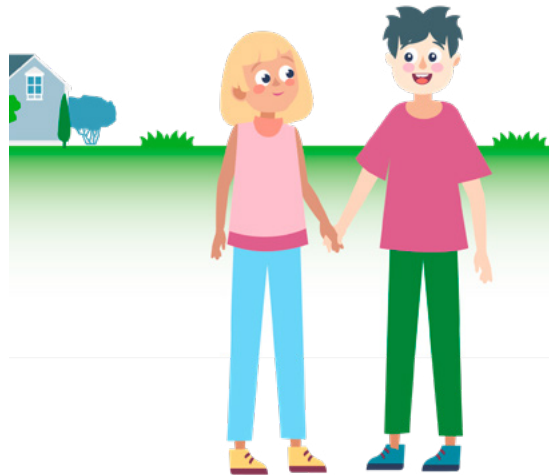
Liite 4 Riskitekijät ja suojaavat tekijät- kortit

Riskitekijät ja suojaavat tekijät – kortit

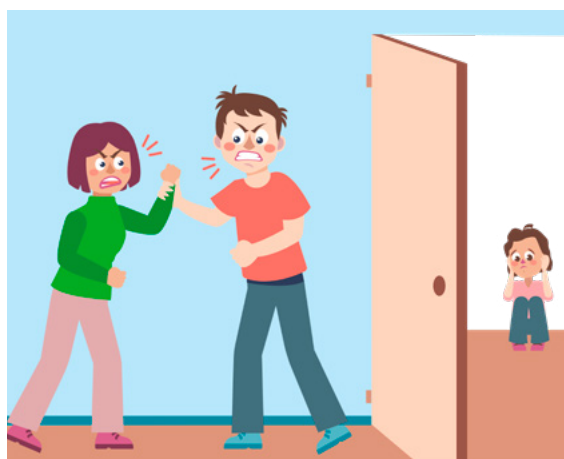
Tulosta kortit ja laminoi ne. Voit hyödyntää kortteja usean perheen kanssa työtä tehdessä. Voit tehdä työpöydällesi tai fläppitaululle osiot ”suojaavat tekijät” ja ”riski tekijät”. Pyydä perhettä yhdessä

asettamaan kortit joko suojaaviin tai riskitekijöihin. Keskustelkaa työskentelyn aikana mitä ajatuksia korteista herää.

Liite 5 Turvaohjeet

OLEMME LUKENEET TURVAOHJEET JA KESKUSTELLEET NIISTÄ YHDESSÄ.

ALLEKIRJOITUS KOTIVÄELTÄ: _____

Liite 6 Turvavinkit

Liite 12: Turvavinkit

TURVAVINKIT

- Älä avaa ovea, jos olet yksin kotona etkä tiedä, kuka siellä on.
- Älä anna yhteystietojasi (nimi, osoite, puhelinnumero, sähköpostiosoite) tuntemattomille.
- Älä kerro kenellekään puhelimesta, että olet yksin kotona. Kysy, kenelle äiti tai isä voi soittaa takaisin.
- Älä lähde tuntemattoman mukaan, vaikka hän houkuttelisi sinua mukavilla asioilla.
- Älä lähde tutunkaan aikuisen mukaan, jos et ole sopinut siitä kotiväkesi kanssa.
- Älä tapaa tuntematonta nettikaveria ilman aikuista.
- Ohjeita turvalliseen netin käyttöön on osoitteessa www.pelastakalapset.fi ja www.mll.fi
- Jos näet jotain mieltäsi järkyttävää tai joku käyttäytyy oudosti sinua kohtaan netissä tai muualla, kerro siitä aina jollekin turvalliselle aikuiselle.
- Jos eksyt, sinua seurataan tai kohtaat uhkaavasti tai oudosti käyttäytyvän ihmisen, mene kauppaan tai johonkin muuhun paikkaan, jossa on muita ihmisiä. Kerro siitä aikuiselle.
- Älä koskaan mene yksin ilman aikuista pimeisiin ja autioihin paikkoihin.
- Opettele äidin tai isän puhelinnumero ja kotiosoitteesi ulkoa.
- Muista turvaohjeet: Sano EI, lähde pois, kerro turvalliselle aikuiselle.
- Muista hätänumero 112.

Jokaisella on oikeus tuntea olonsa turvalliseksi

Useimmat aikuiset tahtovat lapsille hyvää. Ei ole kuitenkaan viisasta luottaa kaikkiin ihmisiin.

Olemme yhdessä tutustuneet turvavinkeihin. Allekirjoitus kotiväeltä

Liite 7 Väittämätehtävä digiturvallisuudesta keskustelemiseen

Ympyröi hymiö sen mukaan, onko sinun mielestäsi kyseinen video tai kuva sopiva nettiin

		Video sinusta, kun leikit lapsena hiekkalaatikolla
		Kuva sinusta uimapuvussa
		Video, jossa pelleilet oudolla ilmeellä
		Video, jossa aikuinen riehuu tai tappelee
		Video, jossa esittelet kotiasi
		Video, jossa tanssit
		Kuva kotitalostasi
		Kuva, jossa on selfiesi
		Kuva, jossa on perheesi
		Kuva, jossa on hieno maisema rannalta
		Kuva kaverisi syntymäpäiväjuhlilta
		Kuva, jossa olet vauvana kylvyssä
		Kuva, jossa kaverisi on pukeutunut hassusti
		Kuva, jonka kehtaisit näyttää mummollesikin

Lähde: Tunne- ja turvataitokasvatuksen opetusmateriaali – Luokka-asteet 1–2, www.turvataitokasvatus.fi

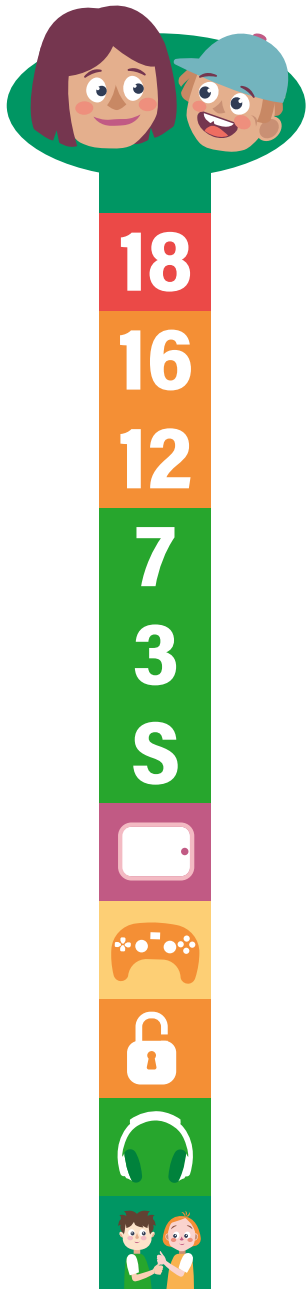
Liite 8 Tehtävä digiturvallisuudesta keskusteluun

Oikein, väärin vai riippuu tilanteesta? Pohtikaa yhdessä mielestänne oikeaa vastausta:

1. On ok ottaa kuvia ihmisistä ja jakaa niitä toisille ilman lupaa
2. On laitonta lähettää alastonkuvia itsestään toiselle
3. Se, mitä jaat netissä, on yksityistä
4. Olisi siistiä, jos 12-vuotias tapailisi 18-vuotiasta
5. Jos olet luvannut säilyttää kaverisi salaisuuden, et saa kertoa sitä ikinä edes aikuiselle
6. Sinun pitää kertoa turvalliselle aikuiselle, jos aikuinen, jonka tunnet ja josta pidät, saa tuntemaan olosi epä mukavaksi
7. Jos kaverisi on tekemässä jotakin vaarallista tai on joutunut aikuisen seksuaalisen väkivallan kohteeksi, sinun pitää kertoa turvalliselle aikuiselle, vaikka kaverisi kieltäisi
8. Vaatii todella paljon rohkeutta kertoa aikuiselle asiasta, joka hävettää
9. Aikuiset ja vanhemmat teinit tietävät, ettei lapsia saa kosketella yksityisiin alueisiin
10. Ei ole oikein, jos aikuinen suosii ryhmässä jotakin lasta yli muiden

Liite 9 Vinkkejä sujuvaan media-arkeen

Liite 22: Vinkkejä sujuvaan media-arkeen

VINKKEJÄ SUJUVAAN MEDIA-ARKEEN

Median käytön tottumukset luodaan varhain

- Mieti yhdessä lapsesi kanssa sopivat rajat pelaamiselle ja muulle mediankäytölle
- Ole reilu ja johdonmukainen lapsesi mediankäytön rajoittamisessa
- Pohdi omaa mediankäyttöäsi ja antamaasi esimerkkiä
- Huolehdi monipuolisesta arjesta ja tarjoa lapsellesi vaihtoehtoja monenlaiseen tekemiseen ja harrastamiseen
- Tue lapsesi mediataitoja, omaa ilmaisua ja turvallista mediankäyttöä
- Ota selvää ikärajoista ja huolehdi, että lapsesi käyttämät mediasisällöt sopivat hänelle
- Auta hahmottamaan yksityisyyttä ja julkisuutta mediaympäristöissä

Yhteiset hetket median parissa ovat tärkeitä

- Ole kiinnostunut siitä, mitä lapsesi tekee median parissa
- Tutustu säännöllisesti lapsesi digitaaliseen pelaamiseen ja netinkäyttöön
- Löydä teille sopiva tapa viettää mukavia hetkiä yhdessä median parissa
- Pyydä lastasi näyttämään osaamistaan ja miettikää yhdessä, miten hän voi jakaa mielenkiinnon kohteitaan mediassa
- Ole tukena, jos lapsesi kohtaa jotain ikävää tai askarruttavaa
- Arvosta lapsellesi merkityksellisiä elämyksiä ja oppimiskokemuksia median parissa

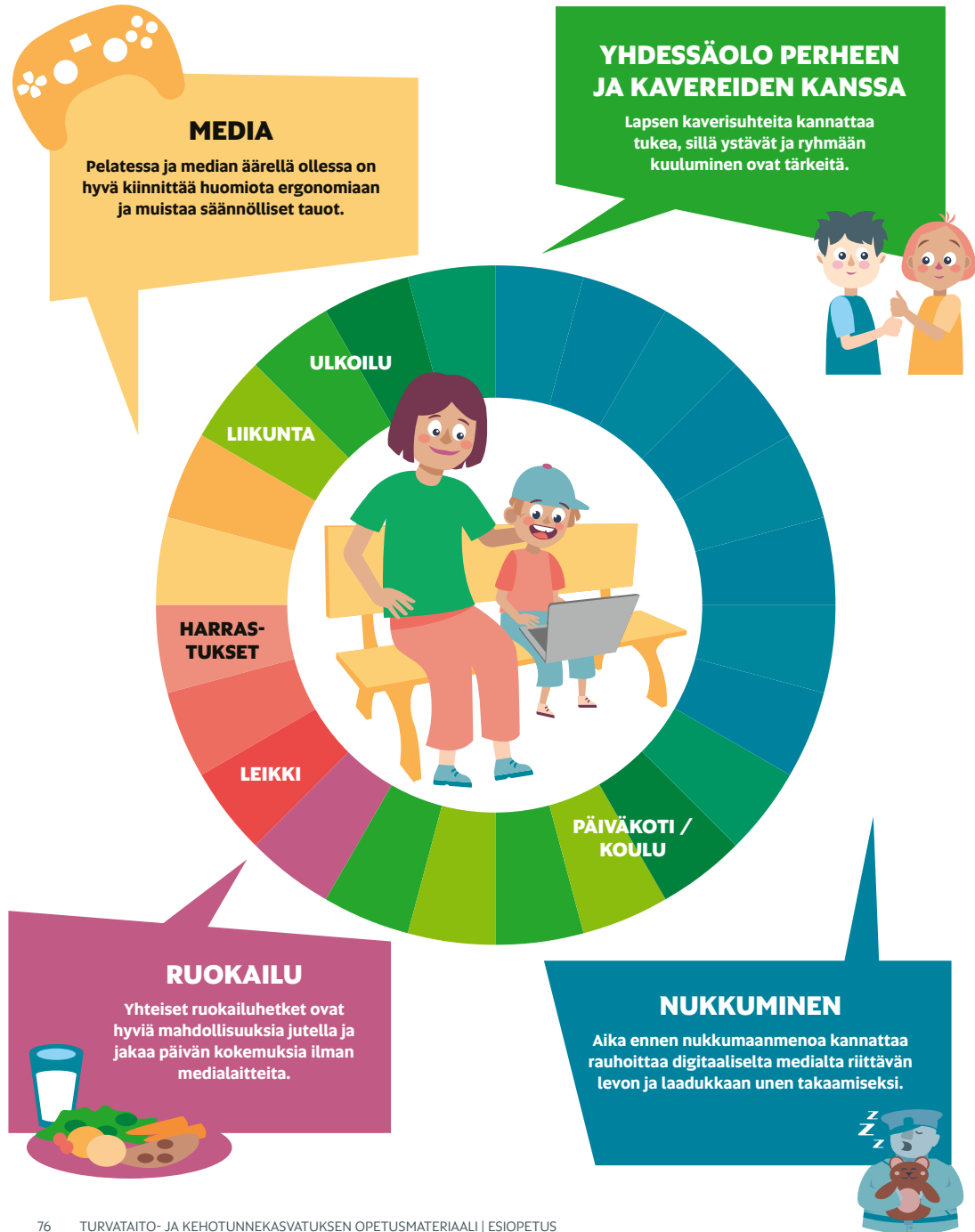

LÄHTEET:

EHYT ry. (2020). Media mukana lapsen arjessa - Vinkkejä sujuvaan media-arkeen. URL: <https://ehyt.fi/tuote/media-mukana-lapsen-arjessa/>. Viitattu 10.6.2021.

Mannerheimin lastensuojeluliitto. (2020) Media mukana lapsen arjessa - Vinkkejä sujuvaan media-arkeen. URL: <https://cdn.mll.fi/prod/2019/O2/O5O942O3/Media-mukana-lapsen-arjessa-EHYT-ja-MLL.pdf>. Viitattu 10.6.2021.

MEDIA MUKANA LAPSEN ARJESSA

Liite 10 Turvaohjeet nettiin

Liite 30: Turvaohjeet nettiin

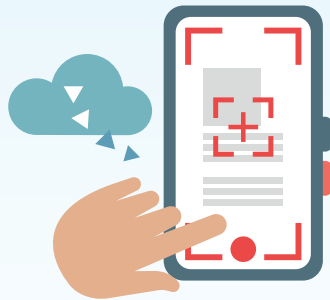
TURVAOHJEET NETTIIN

Sulje laite tai sovellus.

Kerro turvalliselle aikuiselle.

Säilytä viestit, kuvat tai videot ruutukaappauksella.

Estä henkilön yhteydenotot puhelimen ja somen asetuksista sekä ilmianna henkilö sivuston tai sovelluksen ylläpidolle.

Ota aikuisen kanssa tarvittaessa yhteyttä poliisiin.

Liite 11 Turvallisesti verkossa ohjeistus

Liite 34: Turvallisesti verkossa

TURVALLISESTI VERKOSSA

JOS LAPSI KERTOO KOKEMUKSESTAAN SINULLE

Yritä pysyä rauhallisena, älä syyllistä

Kun on oma lapsi kyseessä, tunteet nousevat helposti pintaan. Vältä miksi -kysymyksiä. Lapset usein syyllistävät itseään ja ajattelevat, että: "Miksi mä olin niin tyhmä!"

Vastuu teosta on aina aikuisella. Aikui- nen voi lieventää lapsen syyllisyyden ja huonommuuden tuntoa esimerkiksi sanomalla: "Lapsi ei voi tietää kaikkea". "Tämä ei ole sinun vikasi. Aikui- nen on aina vastuussa."

Kuuntele ja tue, älä jätä yksin ajatusten ja tunteiden kanssa

Usko mitä lapsi kertoo. Kuuntele enemmän ja puhu vähemmän.

Miettikää yhdessä, mitä asialle voisi tehdä tai miten ikävän asian voisi jatkossa välttää.

Muista kehua lasta siitä, että tämä kertoi asiasta eikä jäänyt tilanteessa yksin.

Noudata alla kerrottuja toimintaohjeita.

TOIMINTAOHJEET TURVALLISUUTTA UHKAAVIIN TILANTEISIIN

JOS LASTASI HÄIRITÄÄN, KIUSSATAAN, HOUKUTELLAAN TAI AHDISTELLAAN ESIM. VIESTEILLÄ JA/TAI KUVILLA:

- SÄILYTÄ viestit, kuvat tai videot ruutukaappauksella
- ESTÄ henkilön yhteydenotot puhelimen ja somen asetuksista
- ILMIANNA henkilö sivuston tai sovelluksen ylläpidolle
- OTA YHTEYS poliisiin, mikäli epäilet rikosta
- PYYDÄ TUKEA

MIHIN VOI ILMOITTA?

Kiireettömän tiedon ilmoittaminen epäilyttävistä aineistoista tai ilmiöistä:

poliisi.fi/nettivilkki

Voit myös lähestyä sosiaalisessa mediassa toimivia poliiseja:

poliisi.fi/some

Kiireellistä apua:
HÄTÄNUMERO 112

Mikäli epäilet itseesi tai lähiomaiseesi kohdistunutta rikosta:

SÄHKÖINEN RIKOSILMOITUS

<https://poliisi.fi/tee-rikosilmoitus>
tai lähin poliisiasema (kiireellisissä tapauksissa)

Voit ilmoittaa netissä havaitsemastasi groomingista sekä lapsia tai nuoria kuvaavasta seksuaalisesta materiaalista:

pelastakaalapset.fi/nettivilkki

Liite 12 Esimerkki perheelle kirjoitettavasta kirjeestä

Hei Mustafa, Maryam, Hasan ja Nour.

On ollut ilo tutustua teidän perheeseen näiden kuluneiden kuukausien aikana. Teidän onneanne siitä, että olette päässeet taas elämään yhdessä perheenä, on ollut upeaa seurata. Olen havainnut perheessänne valtavasti rakkautta ja välittämistä.

Mustafa ja Maryam, olen ollut vaikuttunut teidän lempeästä ja kannustavasta tavasta kasvattaa lapsianne. Kertomuksenne siitä, miten toivotte voivanne välittää lapsillenne samaa kokemusta rakastetuksi ja hyväksytyksi tulemisesta, kuin teidän perheenne teille välitti, oli hyvin koskettava. Hasan ja Nour, teillä on upeat vanhemmat, jotka rakastavat teitä valtavasti.

Kerroit Mustafa, että sinun oli alkuun vaikeaa muodostaa lapsiisi suhdetta, koska olitte olleet erossa toisistanne useita vuosia. Työskentelyn aikana olen huomannut sinun heittäytyvän lasten leikkeihin, pitävän lapsia sylissä, kehuvan ja kannustavan heitä. Olet kertonut, että tunnekorttien avulla olet Hasanin kanssa saanut puhuttua paremmin tunteistanne. Olet mielestäni upea isä, kaikki nämä asiat tukevat vanhemmuuttasi varmasti.

Maryam, olen kuullut tarinaasi siitä, kuinka huolehdit Hasanista ja Nourista vaikeinakin aikoina. Olet suojellut lapsiasi ja tuonut heidät turvaan. Olet kertonut äitiyden olevan sinulle tärkein rooli tässä elämässä, ja se näkyy tavasta, jolla olet läsnä lapsillesi. Kerroit työskentelyn alussa, että sinun oli vaikeaa kieltää lapsiltasi mitään, koska he olivat jo kokeneet niin paljon haasteita. Työskentelyn aikana kerroit ymmärtäväsi, miksi rajatkin ovat tärkeitä turvallisuuden tunteen luomiselle, ja teit arkeen niitä muutoksia, joita pidit hyvänä lapsille. Olet mielestäni mahtava äiti, joka tekee kaikkensa perheensä puolesta.

Hasan, olet upea nuori mies. Keskustelut kanssasi ovat olleet minulle antoisia. On ihanaa huomata, miten pidät huolta pikkusiskostasi ja olet aina valmis auttamaan muita. Ahkeruutesi ja halusi oppia uutta, näkyivät minulle tapaamisillamme. Olen varma, että saavutat toivomiasi asioita tulevaisuudessa, näiden ominaisuuksiesi avulla!

Nour, perheen prinsessa, olet innokas, utelias ja aina valmiina leikkeihin. Oli todella kivaa leikkiä sinun ja sinun perheesi kanssa. Vanhempasi ja veljesi kuvaavat sinua auringoksi, koska hymyilet aina. Olen samaa mieltä heidän kanssaan.

Koko perheellenne toivotan kaikkea hyvää tulevaisuuteen.

Terveisin:

Pvm:

Lähteet

Castaneda, A, Etniset ryhmät ja kieli- ja kulttuurivähemmistöt, Teoksessa: Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025 osa II, Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki, 2019

Castaneda, A, Koskinen, S, Elämänlaatu, Teoksessa: Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa – FinMonik tutkimus 2018–2019, THL, Punamusta Oy, Helsinki, 2019

Castaneda, A, Snellman, O, Garoff, F, Klementtilä, A, Lehti, V, Qvarnström-Obrey, A, Kankaanpää, S, Halla, T, Järkyttävät tapahtumat ennen Suomeen tuloa, Teoksessa: Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi – Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista, THL, Punamusta Oy, Helsinki, 2019

Castaneda, A, Snellman, O, Garoff, F, Klementtilä, A, Lehti, V, Qvarnström-Obrey, A, Kankaanpää, S, Valentia, O, Halla, T, Psykkiset oireet, Teoksessa: Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi – Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista, THL, Punamusta Oy, Helsinki, 2019

Couhmanivong, C. Poole, GE & Cooper, A., Refugee family reunification and mental health in resettlement, 2014, Kotuitui: New Zealand Journal of Social Sciences Online, Vol 9, No 2. s.89-100

Huttunen, M, Traumaperäinen stressihäiriö, Lääkärikirja Duodecim, 2018
<https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00526>, hakupäivä 25.1.2022

Ehjä Ry, Anna Lehtonen & Tuire Niinimäki, Perheenyhdistämisen hyvät käytännöt – Työskentelymalli perheenyhdistämisen kautta saapuvien maahanmuuttajien vastaanottoon, 2019.

Hakulinen, T; Hietanen-Peltola, M; Helve, O; Mustonen, K; Koponen, P, Kasvun ja kehityksen poikkeamat sekä oireet, Teoksessa: Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi – Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista, THL, Punamusta Oy, Helsinki, 2019

Hedman, A. Traumainformoitu orientaatio kirkon auttamistyössä.
<http://traumainformoitu.fi/>, 2021. Hakupäivä 28.9.2021

Ijäs, K. Sukupuu. Avain oman elämän ja perheen ymmärtämiseen. Helsinki: Kirjapaja Oy, 2003

Jokela, S, Haavoittuvassa asemassa olevat lapset, Teoksessa: Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025 osa II, Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki, 2019

Kuivala Arttu & Poijula Hanna, Tunne- ja turvataitokasvatuksen opetusmateriaalit, 2021, Painatuspalvelut Monetra Oy, www.turvataitokasvatus.fi

Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386,
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>, hakupäivä 24.9.2021

Maahanmuuttovirasto, hakupäivä 7.4.2021
<https://tilastot.migri.fi/index.html#decisions/21205/59/1?start=588&end=599>

Maahanmuuttovirasto, hakupäivä 25.1.2021

<https://migri.fi/perheenyhdistaminen>

Pelastakaa Lapset, Kuka haavoittuu verkossa, 2021, hakupäivä 30.9.2021

https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/09/17103156/kuka_haavoittuu_verkossa_2021.pdf

SAMSHA, Concept of Trauma and Guidance for Trauma-informed approach, 2014, hakupäivä 28.9.2021

https://ncsacw.samhsa.gov/userfiles/files/SAMHSA_Trauma.pdf

Sinkkonen, J, Kiintymyssuhteet elämänkaareissa, 2018, Kustannus Oy Duodecim

Suomen Punainen Risti, hakupäivä 28.8.2019

<https://rednet.punainenristi.fi/kotoutumiskaari>

Tampere.fi, hakupäivä 10.1.2020,

<https://www.tampere.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/mielenterveys-paihdepalvelut-vanhat/mielenterveys/maahanmuuttajat/tiedotteet.html>

Terveiden- ja hyvinvoinninlaitos, hakupäivä 27.8.2019

https://thl.fi/tilastoliite/tilastoraportit/2019/liitetaulukot/TR23_2019_liitetaulukot_123.pdf

Terveiden- ja hyvinvoinninlaitos, hakupäivä 30.9.2021

<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/vakivallan-ehkaisy/lapsiin-kohdistuva-vakivalta/turvataitokasvatus>

Terveiden- ja hyvinvoinninlaitos, hakupäivä 14.2.2022

<https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/kotoutuminen-ja-osallisuus>

Tilastokeskus, hakupäivä 2.4.2019,

https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html

Sotkanet.fi, hakupäivä 27.8.2019

<https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=sw62tdY1stY1jDcCAA==®ion=szYxBQA=&year=sy6rBAA=&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.0-SNAPSHOT&buildTimestamp=201802280718>

Vantaan kaupunki ja SOCCA, 2013, "Jatkuva huoli, ikävä ja suru" – kokemuksia perheenyhdistämisestä

Väestöliitto.fi, hakupäivä 2.4.2019, <http://www.vaestoliitto.fi/tieto-ja-tutkimus/vaestontutkimus-laitos/tilastoja/maahanmuuttajat/maahanmuuttajien-maara/>

